

UiO • Det juridiske fakultet

Utviklingen i de strafferettslige regler og straffeutmåling ved seksuelle omgang med mindreårige

Hensyn, omfang, strafferammer og reaksjonsfastsettelse gjennom historien

Kandidatnummer: 775

Leveringsfrist: 25.04.2014

Antall ord: 17 994

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING	2
1.1	Oppgavens tema	2
1.2	Rettskildebildet	2
1.3	Avgrensning	2
1.4	Videre fremstilling	3
2	NOEN SENTRALE BEGREPER	4
2.1	Seksuell lavalder	4
2.2	Seksuelle overgrep	4
2.3	Strafferamme	4
2.4	Utukt	5
2.5	Seksuell omgang	5
2.6	Samleie	6
2.7	Seksuell handling	7
2.8	Seksuell adferd	8
2.9	Incest	8
2.10	Konkurrens	9
3	GULATINGSLOVEN	10
4	CHRISTIAN VS NORSKE LOV	12
5	KRIMINALLOVEN AV 1842	14
6	STRAFFELOVEN 1902	16
6.1	Innledning	16
6.2	Omfang og statistikk	17
6.3	Straffeutmåling etter lov av 1902	19
6.4	Frem mot lovendring i 1927	20
6.5	Lovtekst av 1927	21
6.5.1	§ 195	21
6.5.2	§ 196	23

6.6	Straffeutmåling etter lovendring 1927	24
7	LOVENDRING I 1963.....	27
7.1	Innledning.....	27
7.2	Omfang og statistikk	29
7.3	Lovtekst av 1963	30
7.3.1	§ 195.....	30
7.3.2	Jevnbyrdighet.....	31
7.3.2	§ 196.....	33
7.4	Straffeutmåling etter lovendring i 1963	35
8	LOVENDRING 1992	40
8.1	Innledning.....	40
8.2	Omfang og statistikk	43
8.3	Lovtekst av 1992	44
8.3.1	§ 195.....	44
8.3.2	§ 196.....	46
8.4	Straffeutmåling etter lovendring i 1992	46
9	LOVENDRING 2000	49
9.1	Innledning.....	49
9.2	Omfang og statistikk	52
9.3	Lovtekst av 2000	53
9.3.1	§ 195.....	53
9.3.1	§ 196.....	54
9.4	Straffeutmåling etter lovendringen i 2000.....	55
10	LOVENDRING 2010	58
10.1	Innledning	58
10.2	Omfang og statistikk	60
10.3	Lovtekst av 2010	61
10.3.1	§ 195 – Gjeldende rett	61
10.3.2	§ 196 – Gjeldende rett	62
10.4	Straffeutmåling etter lovendring i 2010	62

11	AVSLUTTENDE BEMERKNINGER.....	64
12	LITTERATURLISTE.....	66

***”Vil en sterk drift søke tilfredsstillelse
gjennom ødeleggelse av medmennesker, gjelder
det å gjøre motvekten tilsvarende”***

(Innstilling I - 1925)

1 Innledning

1.1 Oppgavens tema

Det er få områder innenfor strafferetten hvor oppfatningen om hva som er straffbart og hvor straffverdig en handling er som har gjennomgått så store forandringer som seksualforbrytelser. Begrunnelsen for lovgivningen har flyttet seg fra menns rett til hevn for tapt ærbarhet for sin kvinne til at barn skal vernes mot alle former for seksuelle handlinger fra voksne. Forbrytelser mot barn rammer en gruppe som ikke kan forsvare seg, og er i dag oppfattet som særdeles straffverdig og frastøtende. Imidlertid har ikke dette alltid vært det bærende hensyn i lovgivningen.

Emnet for denne oppgaven er en gjennomgang av strafferettslige regler om seksuell omgang med barn. Oppgaven bygger på lovskrifter i Gualtingsloven fra rundt år 900 frem til straffelovens bestemmelser vedtatt i 2010.

Oppgaven vil forsøke å gi en oversikt over strømninger i samfunnet i forskjellige epoker og hvordan dette har påvirket hensynet bak lovgivningen, strafferammer og reaksjonsfastsettelse. Oppgavens epoker er delt etter tidspunkter for større lovendringer, eller hvor samfunnsdebatten orienterte seg mot seksuelle overgrep mot barn.

1.2 Rettskildebildet

Tilgjengelig materiale for de ulike epokene er av naturlige grunner svært ulikt. Oppgaven tar i bruk det materialet som er allment tilgjengelig, og vil derfor ha noe ulik innfallsvinkel i de forskjellige epokene. Materialet er fra midten av 1960-tallet omfangsrikt. Det er lagt vekt på å bruke det mest sentrale av forarbeider til lovendringene. Særlig vil innstillinger utarbeidet av departementsnedsatte utvalg være sentrale.

1.3 Avgrensning

Kapittel 19 i straffeloven omfatter flere typer seksuelle overgrep mot mindreårige. Oppgaven er begrenset til en historisk gjennomgang av det vi i dag kjenner som strl §§ 195 og 196. Det vil være berøringspunkter mot andre bestemmelser som for eksempel §§ 197, 198 og 199.

Rettspraksis fra de ulike epokene gjennomgås i varierende grad. Omfanget er stort, og oppgaven begrenser seg stort sett til Høyesteretts avgjørelser som kan gi et bilde av straffenivået.

1.4 Videre fremstilling

Oppgavens kapittel 2 vil forklare sentrale begreper i oppgaven.

Fra kapittel 3 til 10 vil det være en gjennomgang av ulike epoker i seksuallovgivningen.

3 - Gulatingsloven

4 - Christian Vs Norske lov

5 - Kriminalloven av 1842

6 - Straffeloven 1902, med lovendring i 1927

7 - Lovendring 1963

8 - Lovendring 1992

9 - Lovendring 2000

10 - Lovendring 2010

Epokene består av en del hvor det gjøres rede for sentrale problemstillinger som blant annet er drøftet i forarbeidene. Omgang og statistikk på overordnet nivå knyttes til hver epoke. Tilgjengelig tallmateriale varierer. Den påfølgende lovendringen omtales under egne kapitler, og det gis en overordnet oversikt over straffeutmålingen etter lovendringene.

2 Noen sentrale begreper

2.1 Seksuell lavalder

Seksuell lavalder er en aldersgrense som et lands lov har satt for når man kan ha seksuell omgang. Den seksuelle lavalderen i Norge er 16 år. Barn under denne alderen kan ikke frivillig gi samtykke til seksuelle handlinger. I Europa er lavalderen mellom 13 og 18 år. I Thailand og USA er 18 år, med unntak av noen stater som har 16 eller 17 år som seksuell lavalder. Spania, Nigeria og Sør-Korea har en lavalder på 13 år. I Sverige og Danmark er den 15 år. Den laveste seksuelle lavalder har Vatikanstaten med 12 år.¹

2.2 Seksuelle overgrep

Seksuelle overgrep dekker både fysiske og psykiske overgrep. Straffbare seksuelle overgrep rammes av straffelovens (strl) kapittel 19 "Seksualforbrytelser". Det forutsettes ikke at det foreligger vold. Et typisk seksuelt overgrep er samleie med et barn under 14 år jf strl § 195 2. straffalternativ. Seksuelt relaterte kommentarer til barn under 16 år rammes av strl § 201 1. ledd bokstav c.

Seksuelle overgrep er i loven delt opp etter graden av alvor i handlingen som er utført. Det omtales som seksuell omgang, seksuell handling og seksuelt krenkende eller annen uanstendig adferd.

2.3 Strafferamme

Strafferammene gir uttrykk for lovgivers syn på de straffbare handlingers grovhet og straffverdighet. Strafferamme er øvre og nedre grense for fengselsstraff som kan idømmes for en straffbar handling. Innenfor strafferammene står domstolene i utgangspunktet fritt til å fastsette den straff som finnes passende i det enkelte tilfelle. Lavere instanser må følge de retningslinjer som er fastslått av Høyesterett. Hvilke omstendigheter som er relevante og hvilken vekt de skal tillegges er for en stor del utviklet gjennom høyesterettspraksis.²

---

¹ Barnerettsbloggen(2011)

² NOU1997:23,pkt.3.2.2.2

Strafferammene er fra 14 dager til 15 år, men inntil 20 år i tilfelle av konkurrans og inntil 21 år der det er særlig bestemt, jf. strl § 17. Det enkelte straffebud kan også inneholde bestemmelser om strafferammen for den enkelte forbrytelse eller forseelse.³ Det kan være skjerpende og formildende omstendigheter ved en straffbar handling. Strafferammene skal fange opp hele spekteret.⁴

2.4 Utukt

Utukt ble frem til lovendringen i 2000 benyttet om ulike seksuelle handlinger rammet av straffelovens kapittel 19. Utuktsforbrytelser var etter loven gradert i tre nivåer etter alvorlighetsgrad - utuktig omgang, utuktig handling og utuktig adferd.

2.5 Seksuell omgang

Seksuell omgang ble inntil 2000 kalt utuktig omgang, og rammes av strl §§ 195 og 196 med en strafferamme på henholdsvis 10 og 6 år. Økte strafferammer på 21 og 15 år gjelder ved bestemte skjerpende omstendigheter. Begrepets innhold er i stor grad blitt til gjennom rettspraksis.

Seksuell omgang omfatter samleie, og samleielignende forhold. Fysisk berøring mellom nakne kjønnsdeler rammes av bestemmelsen. Samleiebevegelser ikke er et krav.⁵

Det regnes som seksuell omgang at en mann fører sitt blottede lem mellom kvinnens lår, og at han utfører samleiebevegelser mot kvinnens mage eller seteparti. Det er ikke et krav at det oppnås sædavgang.⁶ Suging og slikking av kjønnsorganer omfattes av bestemmelsen.⁷

Som seksuell omgang regnes også ensidig og gjensidig masturbasjon.⁸ Intensiteten på berøringen vil være av gjørende for hvilket straffebud handlingen rammes av.⁹ ¹⁰ Inntrenging

---

³ Jusleksikon

⁴ NOU1997:23,pkt.3.4.1

⁵ Rt-1938-56

⁶ Rt-1938-614

⁷ Rt-1990-760

⁸ Rt-1986-794

⁹ NOU 1991:13,kap.3.1,Innstiling17.mars1960

med fingre i endetarmsåpning rammes av bestemmelsen.¹¹ Inntrengning med fingre i skjede eller endetarmsåpning var drøftet i forbindelse utvidelse av samleiebegrepet i 1992, men ble ikke funnet hensiktsmessig. Innføring av gjenstander i skjede eller endetarmsåpning er seksuell omgang.

Det er ikke et krav at handlingene knyttet til den seksuelle omgangen er seksuelt motivert.¹²

2.6 Samleie

Etter § 195 første ledd andre straffalternativ er det skjerpende at den seksuelle omgangen er samleie. Minimumsstraffen for samleie etter § 195 er fengsel i 3 år. Skillet mellom seksuell omgang og samleie antas å ha sin forklaring i faren for graviditet.¹³ Den nærmere definisjonen av samleie fremgår av strl § 206.

Både vaginalt og analt samleie omfattes. Høyesterett fastslo i Rt-1988-1207 hva samleie er i juridisk forstand. ”... når det mannlige kjønnslem er ført inn i indre del av kvinnens kjønnsorgan – vagina.” Det er ikke nok at det mannlige kjønnslem er ført inn i skjedeåpningen – vulva. Analt samleie ble likestilt med vaginalt samleie i 1989.

Orale samleier og inntrenging med gjenstander i vagina eller endetarmsåpning likestilles samleie. Barn vil som regel føle smerte også ved slik inntrengning i kroppens hulrom.¹⁴ Det kreves ikke at det er gjort bevegelser.

Innføring mellom de store og små kjønnslepper rammes av bestemmelsen. Alternativet ble tilføyd i 2000.¹⁵ Formålet med utvidelsen var å skjerpe sanksjonene ved seksuelle overgrep mot barn. Begrunnelsen er at mange gjerningspersoner bruker den slimhinnebekledde del av de store eller små kjønnslepper til gni penis mot. Dette kan av barn oppfattes som samleie.

---

¹⁰ Rt-1951-726,Rt-1986-794

¹¹ Rt-1990-319

¹² Rt-2012-1103

¹³ NOU1991:13kap.3.4.3

¹⁴ Ot.prp.nr.28(1999-2000),s.119

¹⁵ Innst.O.nr.92(1999-2000)s.10-11

”Likestilles” innebærer at handlingen ikke skal betraktes som samleie, men at samme strafferamme gjelder.

2.7 Seksuell handling

Seksuell handling rammes av strl § 200 og har en normal strafferamme på inntil 1 års fengsel.

Seksuell handling var frem til lovendring i 2000 beskrevet som ”utuktig handling”. Den språklige endringen hadde ingen betydning for det straffbare. Begrepet avgrenses oppad mot seksuell omgang og nedad mot seksuell adferd.

Skillet mellom seksuell omgang og seksuell handling har stor betydning for strafferammen, samt foreldelsesregler, krav på bistandsadvokat og oppreisning.

Begrepet er definert gjennom rettspraksis. Det rammer blant annet ”enhver berøring av en annen persons legeme, naar denne berøring har en kjønnslig karakter, d.v.s. er utsprunget av eller fremkalt ved den handlendes kjønnsdrift.” Videre må den være ”i strid med god sed og skikk”, jf Rt-1933-995. Beføling av en annen persons kjønnsorgan eller bryster uten på klærne er seksuell handling. Har befølingen av kjønnsorgan en viss intensitet likestilles forholdet med masturbasjon og regnes som seksuell omgang.^{16 17} Om en person har fått en annen til å berøre sitt kjønnsorgan er dette seksuell handling, jf Rt-1927-1070. Seksuell handling er ikke avhengig av fysisk berøring.¹⁸ Beføling på låret faller utenfor, selv om det har et ”seksuelt preg”.¹⁹ Grensen mot seksuell adferd vil være basert på en helhetsvurdering hvor fornærmedes alder, hvor på kroppen befølingen skjer og om det er utenpå klær. Også befølingens formål er et vurderingsmoment.²⁰

---

¹⁶ Rt-1947-394

¹⁷ NOU1991:13s.16, jf.Ot.prp.nr.20(1991-1992),s.14

¹⁸ Rt-1947-273

¹⁹ Rt-2006-431

²⁰ Rt-2011-833,Rt-2007-1203

Det er ikke et vilkår at det foreligger seksuell motivasjon.²¹

2.8 Seksuell adferd

Seksuelt krenkende eller annen uanstendig adferd rammes av strl § 201, og het tidligere ” den som ved utuktig adferd i handling eller ord krenker ærbarheten”.²² Normalt dreier dette seg om handlinger uten fysisk kontakt. Blotting rammes av bestemmelsen. Kikking omfattes selv om fornærmede ikke vet at det foregår. Det avgjørende er om handlingen er seksuelt motivert.²³ Fotografering kan rammes av bestemmelsen, samt grovt prat.^{24 25}

I grenseland mot straffri handling lå bortbarbering av kjønnsår.²⁶ Heller ikke en fars fotografering av naken sønn var overtredelse av § 201.²⁷

2.9 Incest

Incest er seksuell omgang mellom nære slektninger, og er forbudt etter strl §§ 197, 198 og 199. Incest var inntil lovendringen i 1963 omtalt som blodskam. Den som har seksuell omgang med slektning i nedstigende linje straffes med fengsel i fem år. Samleie mellom søsken straffes med fengsel inntil ett år, men kommer til anvendelse overfor personer over 18 år. Bestemmelsen om incest gjelder også i adopsjonsforhold. Etter strl § 199 rammes også den som har eller medvirker til at en annen har seksuell omgang med fosterbarn, pleiebarn, stebarn eller noen under 18 år som står under hans omsorg, myndighet eller oppsikt.^{28 29}

---

²¹ Rt-2007-1203

²² Ot.prp.nr.28(1999-2000)s.116

²³ Rt-2003-1632

²⁴ Rt-1982-983

²⁵ Rt-2013-601

²⁶ Rt-2003-1461

²⁷ Rt-2010-466

²⁸ Rt-2010-466

²⁹ Wikipedia(2013)

2.10 Konkurrent

Tiltalen i en straffesak kan omfatte flere lovbrudd. Flere lovbrudd kan være begått gjennom flere faktiske handlinger (realkonkurrent). Flere straffebud kan være overtrådt i en og samme handling (idealkonkurrent), for eksempel hvor far voldtar sin 15-årige datter til samleie. Han har da gjort seg skyldig i brudd på strl § 192 første ledd andre straffealternativ med en øvre strafferamme på 15 år, § 196 (seksuell omgang med person under 16år) med en øvre strafferamme på 6 år og 197 (seksuell omgang med slektning i nedstigende linje) som har en øvre grense på 5 år.

Konkurrent får betydning for straffeutmålingen avhengig av om det tas ut tiltale for ett eller flere straffbare forhold, og om det foreligger et fortsatt forhold. Etter strl § 62 første ledd følger det at man ved flere forbrytelser skal ilegge strengere straff enn minstestraft, og må heller ikke overstige det dobbelte av høyeste straff. I Straffeloven 2005 § 29 annet ledd er det lagt til grunn et proporsjonalitetsprinsipp: ”Når det ved fastsetting av straff er aktuelt å ilegge flere strafferettslige reaksjoner, jf. første ledd og § 30, skal den samlede reaksjonen stå i et rimelig forhold til lovbruddet”.³⁰

---

³⁰ Jusinfo(30.03.14)

3 Gulatingsloven

Fra middelalderen hadde Norge landskapslover som gjaldt for konkrete geografiske områder. Gulatingsloven var den eldste landskapsloven i Norge og gjaldt for Vestlandet. En regner med at den eldste delen av loven skriver seg fra før år 900, og var gjeldende lov helt til kong Magnus Lagabøtes landslov ble vedtatt rund 1275. Landsloven videreførte rettspraksisen fra Gulatingsloven. Rettferdighetsidealet var likevektprinsippet der straffen skulle motsvare handlingen som skulle straffes.

Det fremgikk av Gulatingsloven at ”Den som finner sin hustru, søster, datter, mor, stemor (stedatter), brorhustru eller sønnehustru i samleie utenfor ekteskapet, har rett til å drepe mannen, om han vil”.³¹

En mann kunne bli straffet for voldtekt, men ikke på grunn av krenkelsen som var påført kvinnen, men hennes far, bror eller ektemann. Kvinnen på sin side hadde vanæret slekten uansett om samtykke forelå eller ei. Gjerningspersonen kunne drepes selv om samleiet var frivillig. Kvinner og barn var denne tiden mannens eiendom, og lovverket bar tydelig preg av å ikke være utformet for å ivareta integriteten til disse, men mannens. Kvinnen hadde kun verdi i kraft av sin uskyld og ærbarhet.

Det foreligger ikke opplysninger om at slekten hadde rett til å drepe kvinnen som hadde vanæret seg, men etter eldre dansk rett kunne hun selges som trell og etter svensk rett kunne de jage datteren bort.

Hevnretten ble opphevet ved Magnus Lagabøtes lov av 1263, og ble i stedet erstattet med ny lov om dødsstraff for voldtekt.³² Likevel var seksuell omgang mellom ugifte (leiermål) fortsatt betraktet som en krenkelse mot kvinnens far, sønn, bror eller ektemann. Mannen kunne bli dømt fredløs, og ville miste den beskyttelsen som fantes i lovverket.

---

³¹ Skeie,s.99-100

³² Sødal,s.93

For bevitnet samleie med en annens hustru var straffen ”full mannebot” til ektemannen, og for bevitnet samleie med en manns datter, søster eller mor var det ”halv mannebot”.³³ En bot var avhengig av mannens plassering i hierarkiet, og kunne være alt fra 12 mark om det var en baron eller 3 mark om det var om det var en bonde.³⁴

Etter gammel norsk rett var bøter, fredløshet, livs-, legems- og ærestraffer det vanlige for forbrytelser, ikke frihetstap. Fengslene var først og fremst arresthus, ikke straffehus, hvor den tiltalte ble forvart til endelig dom falt. Det var ofte slektninger til den fornærmede som hadde ansvaret for tilsyn av den som satt i arresten.³⁵

Fra gammelt av var tinget den grunnleggende institusjon for konflikthåndtering i lokalsamfunnene. Tingene fungerte både som forhandlingsorgan og dømmende instans.³⁶ Gjennom hele middelalderen hadde bøndene plikt til å møte på Bygdetinget.

Utover i middelalderen opptrådte kongedømmet i større grad i rettshåndhevelsen og fortrenget de eldre rettsorganene. Rettshåndhevingen ga inntekter (andel av bøter og konfiskasjoner), og ga kongen en opphøyd stilling gjennom at han var både dommer, refser og benåder. Kirken bidro til denne utviklingen av kongedømmet, og sikret seg utøvelse av jurisdiksjon innenfor de ikke verdslige saker.³⁷

---

³³ Skeie,s.127

³⁴ Wikipedia(07.04.14)

³⁵ Bloch,mfl,s.182

³⁶ Sødal,s.25

³⁷ Bloch,mfl,pkt.23.

4 Christian Vs Norske lov

Det ble i 1590 etablert et fast system for ankemuligheter mellom de ulike rettsnivåene. Bygde- og bytingene ble gjort til første rettsinstans. Alle saker skulle først behandles der. Deretter kunne det ankes til lagtinget hvor lagmannen var dommer. Han hadde med seg en nemd av lagrettemenn, men på lagtinget var disse kun rettsvitner.³⁸

Christian Vs Norske lov ble innført i 1687 som et resultat av at eneveldet hadde gjort det nødvendig å revidere den domstolstrukturen som var vokst frem. Stat og kirke hadde en felles interesse i å utvikle et nytt lovverk som også regulerte seksuell adferd, og som straffet dem som forbrøt seg. Motivasjonen var to-delt idet man ønsket å unngå Guds vrede, samt at det var behov for orden og oversikt.³⁹

Christian Vs Norske lov var delt inn i seks bøker, hvorav bok seks handlet om strafferett. Oppbygningen var i hovedsak det samme som for de 10 bud.

I Siette Bog. Om Misgierninger heter det blant annet i Cap. 13 Om Løsagtighed 8. Art :

Dersom nogen befindis ublueligen at have skændt den ene Uberøgtede Møe, eller Enke, efter den anden, tre, eller flere, da skal han ikke alleniste bøde som foreskrevet staar, men og straffis enten paa Livet, eller i andre Maader med højeste Straf andre til Exempel og Forskrekkelser.

Videre sto det i 9. Art:

Men er det med berøgtede Qvindfolk hand saadant haver begaat, da straffis hand paa Formuen og paa Kroppen med Fængsel, og hun tredie Gang uden al Naade til Kagen.

Kvinnens verdi var fortsatt uløselig knyttet til hennes uskyld og ærbarhet. Etter 16. Art kunne mannen bli straffri dersom han tok den kvinnen han hadde skjendet til ”Hustrue, om hun og hendis Formyndere og Frændre” ville. Men ville de ikke skulle han ”give hende af sine Penge og Gods efter fællis Venners Raad og Samtykke”.

---

³⁸ Sødal,s.27

³⁹ Wikipedia(31.03.14)

Om incest sies det i 14. Art:

De som sig i de forbudne Leed imod Guds Lov, enten i blod, eller Svogerskab, forsee, straffis paa deris Liv, og derforuden, saa fremt samme Blodskam er begangen baade med Fader og Søn, eller baade med Moder og Daatter, eller af Fader med Daatter, eller af Søn med Moder, da skulle Kroppene, naar de halshugne ere, kastis paa en Ild og opbrændis.

Begge parter i en incestsak ble altså straffet like hardt. Barn ble strafferettslig behandlet som voksne. Straffene fremsto som brutale, og var utvilsomt utformet med tanke på den offentlige moralen som det fremgår av 8. Art til ”Exempel og Forskrekkelse”.

Flere av straffebestemmelsene ble lempet etter hvert, og utover på 1700-tallet ble avstanden mellom lov og rettspraksis stadig større. I incestsaker ble den yngste av partene straffet mildere, og mange av bestemmelsene eksisterte etter hvert kun på papiret.⁴⁰ Sorenskriverne og de lokale lagrettemennene dømte fortsatt etter lovens bokstav, men ofte ble kjennelsene mildere i høyere rettsinstanser.⁴¹

---

⁴⁰ Innstilling(1960),s. 6

⁴¹ Sødal,s.132

5 Kriminalloven av 1842

Den nye kriminalloven ble vedtatt i 1842. Legalitetsprinsippet fra Grunnloven av 1814, som forutsatte at ingen kan dømmes uten etter lov eller ingen kan straffes uten etter dom, sto sentralt. Loven hadde fire straffekategorier: Henrettelse, straffarbeid (fra 1 år til livstid), fengsel og bøter. Straffarbeid var regnet som strengere enn fengsel. Om vi holder rettsoppgjøret etter 2. verdenskrig utenfor fant siste henrettelse i Norge sted i 1876.⁴² For øvrig kunne den som var innsatt i fengsel velge mellom vanlig fengselskost eller vann og brød. En dag på vann og brød tilsvarte fire dager på fengselskost.⁴³

I ”Lov angaaende Forbrydelser af 20de Augst 1842” ble alder for første gang knyttet til seksuell omgang, eller ”Utugt” som loven omtaler det. I lovens kapittel 18 om ”Løsaktighed” står det følgende i § 19:

Bedriver Nogen Utugt med Qvinde, som er over tolv, men yngre en femten Aar, ansees han med Straffarbeide i femte Grad eller Fængsel. Utugt med Qvinde, som er yngre end tolv Aar, betragtes som forøvet med Vold, om hun end i Gjerningen har samtykket.

En seksuell lavalder var med dette etablert. Det var straffbart å ha seksuell omgang med kvinner under 15 år. Dette kunne straffes med fengsel eller straffarbeid i femte grad. Det innebar fengsel fra 4 dager til 8 måneder eller straffarbeid fra 6 måneder til 3 år, jf lovens kapittel 18 § 1 jf kapittel 2 § 5. Videre dreide det seg om utukt med ”Qvinde”. Begrepet ”barn” eller ”mindreårig” eksisterte ennå ikke i lovgivningen.

Dersom kvinnen var under tolv år var utukten uansett betraktet som utøvet ved vold. Bestemmelsen om voldtekt i kapittel 18 § 1 kom til anvendelse. Etter Kapittel 2 § 5 ville straffen for bruk av vold være straffarbeid fra 6 til 12 år. Var det forvoldt betydelig skade på kvinnens ”legeme eller helbred” medførte det straff av første grad, og førte til straffarbeid på livstid. Omkom kvinnen var det dødsstraff.

---

⁴² Sødal,s.133

⁴³ alex(19.03.2014)

Bestemmelsen gjorde ikke unntak for de tilfeller hvor kvinnen samtykket. Kvinner under daværende seksuelle lavalder på 12 år kunne ikke gi straffefriende samtykke til seksuell omgang.

Sverige fikk i 1864 en tilsvarende lov⁴⁴, og i den danske Almindelig borgerlig Straffelov i 1866 ble følgende bestemmelser inntatt⁴⁵:

§173

Bedriver nogen utugt med pigebarn under 12 aar, ansees han med strafarbeide indtil 8 aar, forsaavidt gjerningen ikke efter sin øvrige beskaffenhed medfører høiere straf.

§ 174

Den, som til utugt forfører et pigebarn i en alder af 12 indtil 16 aar, straffes med fængsel, ikke under 2 maaneder, eller under skjærpande omstændigheder med strafarbeid indtil 4 aar. Tiltale finder dog kun sted paa forældres eller værges forlangende.

Den danske loven hadde med dette innført ”barn” som et begrep, selv om bestemmelsen på dette tidspunktet kun gjaldet ”pigebarn”.

Utgangspunktet for Stortingets valg av 15 år som seksuell lavalder kan være at man ble konfirmert når man var 14 år, og med det betraktet som voksen. Valget av 12 år som grense etter § 19 kan ha sin bakgrunn i at man betraktet puberteten for å inntre den tiden, og at man ikke var fysisk for liten / umoden til å gjennomføre samleie.

---

⁴⁴ wisberg(strafflagen1864)

⁴⁵ Straffelov(dk)

6 Straffeloven 1902

6.1 Innledning

Den moderne utformingen av straffeloven kom i 1902. Den samme lov med endringer gjelder i dag. Det ble innført moderne kriminalpolitikk med vekt på behandling fremfor fengsel. Det ble trukket et skille mellom forbrytelser og forseelser.

Straffebudet om seksualforbrytelser ble inntatt i kapittel 19 om ”Forbrydelser mod Sædligheden”.

§ 192

Den, som ved Vold eller ved Fremkaldelse af Frygt for nogens Liv eller Helbred tvinger nogen til utugtig Omgjængelse, eller som medvirker hertil, straffes for Voldtægt med Fængsel indtil 10 Aar, men med Fængsel ikke under 1 Aar, saafremt der handles om Samleie.

Hvis den fornærmede paa Grund av Handligen omkommer eller faar betydelig Skade paa Legeme eller Helbred, eller den skyldige tidligere er straffet efter denne Paragraf eller efter §§ 191, 193 eller 195, kan Fængsel indtil paa Livstid idømmes.

§ 195

Den, som har eller medvirker til, at nogen har utugtig Omgjængelse med et Barn under 13 Aar, straffes som i § 192 bestemt.

§ 196

Den, som har utugtig Omgjængelse med et Barn under 16 Aar, straffes med Fængsel indtil 3 Aar.

Bestemmelsene ble kjønnsnøytrale, og aldersgrensene øket til 13 og 16 år. Begge kjønn hadde rett til beskyttelse mot seksualkrenkelser. Særlig gjaldt dette barn.

Loven anvendte begrepet ”utuktig omgjængelse”. Uttrykket ble benyttet som et selvstendig straffbarhetsvilkår, og som en samlebetegnelse hvor samleie inngikk. I den tidligere loven ville bruk av trusler for å oppnå utuktig omgang kun ramme samleie som var ansett for å være den groveste formen for utuktig omgang. Bestemmelsen gjaldt all utuktig omgang. Med endringen kunne også samleielignende ”tilfredsstillelse av kjønnsdriften” straffeanksjoneres.⁴⁶

---

⁴⁶ Innstilling(1925),s.12

Bestemmelsene ble delt inn i en voldtektbestemmelse, en bestemmelse som omhandlet barn under 13 og under 16 år. Samtidig gikk straffen fra å være minimum 6 og maksimum 12 års straffarbeid til fengsel i inntil 10 år, og med et minimum på 1 år for samleie. Om de nye strafferammen i § 192 ble det i lovmotivene uttalt fra straffelovkommisjonen av 1902 at disse i høy grad var nedsatt og at det uansett var vide nok rammer til å dekke alt fra

(...) de mest brutale forgribelser paa den kvindelige kyskhed til attentater paa provokatorisk letfærdige kvinder, om hvis modstands oprigtighed den mest berettigede tvil kan opkastes, om hvem ialfald intet andet er berøvet end friheden til selv at bestemme, naar og med hvem de vil hengive seg til lasten.⁴⁷

Det ble gjort klart at det ikke var ønsket en nedsettelse av straffen for de mest grove tilfellene av angrep på ”en kvinnes kyskhed”.

Straff etter § 195 var knyttet til bestemmelsene i § 192. For ”utugtig Omgjængelse” med barn under 16 ble øvre strafferamme satt til 3 år. Det innebar at nedre strafferammen for ”utugtig Omgjængelse” som ikke er samleie var 21 dager.

Denne uheldige sammenkoblingen mellom straff etter § 195 og § 192 ble kommentert av straffelovskomiteen i 1925:

Det kan vel ikke godt ha vært kommisjonens mening, at der også blant barn under 12 år kan være så ”provokatoriske letfærdige kvinder”, at der for samleie med dem må være det samme lave minimum som for voldtekt.⁴⁸

Det ble etter dette opprettet egne strafferammer for seksuell omgang med mindreårige.

6.2 Omfang og statistikk

Voldtekt og sedelighetsforbrytelser mot barn økt frem mot 1922. Om det uttalte Straffelovkommisjonen av 1925:

---

⁴⁷ Straffelovsutkast(1896),s.178-179

⁴⁸ Innstilling(1925),s.13

Det er en utbredt oppfatning at voldtekt og sedelighetsforbrytelser mot barn har økt den senere tid, og at disse forbrytelser i det hele blir bedømt for mildt av våre domstoler. Og det er ikke bare på tilfeldige iakttagelser en sådan oppfatning har vært bygget.⁴⁹

Tall fra Det Statistiske Centralbyrå viste at det i 1892 var inngitt nærmere 9 anmeldelser personer pr 1.000.000 innbyggere for utukt med mindreårige, og at det var gjort 6,4 domfellelser for slike forhold samme år. I 1906 var antall anmeldelser 21,5 pr. 1.000.000 innbyggere og 15,5 domfellelser. Og i 1922 øket til 40 pr 1.000.000 innbyggere. I snitt ble 15,6 domfelt.

Spesielt høy var økningen i anmeldte utuktsforbrytelser fra 1920 til 1924. Antall anmeldelser for utukt fortsatte å stige etter lovrevisjonen i 1927. Straffelovrådet av 1960 antok at de anmeldte forhold for mindre grove seksualforbrytelser ikke utgjorde mer enn 5% av det virkelige antallet.⁵⁰

Anmeldte utuktsforbrytelser mot barn økte fra 79 i 1926 til 123 i 1930 tilsvarende 70%. En mulig forklaring var at den offentlige diskusjonene hadde ført til at flere tilfeller nå ble anmeldt. Den største økningen i utuktstilfeller fant man i gruppen mellom 14 og 15 år. Straffelovsrådet forklarte dette med at det alltid hadde vært mange ”kjønnsforbindelser” med de man betraktet som nesten voksne.

Økningen ble også forklart ut fra bestemmelse om villfarelse med hensyn til fornærmede alder. Det ble idømt straff i saker som påtalemyndigheten tidligere ville henlagt fordi gjerningsmannen med god grunn kunne trodd at fornærmede var over den seksuelle lavalder. Retten ville av samme grunn frifunnet tiltalte.

En ytterligere forklaring på økningen etter 1929 var at vitner under 16 år etter lovendring i 1926 skulle avhøres utenfor rettsmøte. Dette kunne føre til flere anmeldelser da barna ikke lenger ble utsatt for den påkjenningen det var med eksaminasjonen i nærvær av dommere og

---

⁴⁹ Ot.prp.nr.8(1927),s.11

⁵⁰ Innstilling(1960),s.15

advokater. Videre gjorde den moderne oppdragelsen, med mer åpenhet, at flere barn fortalte om seksuelle overgrep til sine foreldre.

Den ”seksuelle fristelsesmassen” var blitt stor. I både litteratur og film hadde seksualitet fått større plass. Dette ble sett på som en årsak til at personer med dårlig hemningsmekanisme ikke lenger klarte å holde seg på rett side av loven.

For øvrig var økningen i utuktsforbrytelser mot barn også noe man så i andre land.⁵¹

6.3 Straffeutmåling etter lov av 1902

Lovens anvendelse i praksis vises med noen eksempler. Ettersom det ikke foreligger detaljerte opplysninger om forholdene er det her gjort en kort oppregning av rent objektive momenter.

- 1910 (Nordland lagsogn):
  - Mann, gift, 45 år, gjentatt utuktig omgang med to døtre født 1900 og 1905. Fengsel i 2 år og 6 måneder.
- 1913 (Bergen lagsogn):
  - Mann, gift, 51 år, gjentatt utuktig omgang med jente født 1898, viserpике i hans forretning. Fengsel i 2 år og 6 måneder. (§§ 195, 196, 212)
- 1913 (Bratsberg lagsogn):
  - Mann, gift, 52 år, gjentatt utuktig omgang med jente under 13. Fengsel i 2 år.
- 1913 Oslo:
  - Enkemann, 43 år, gjentatt utuktig omgang med to av sine døtre født 1893 og 1897. Med den eldste hadde han barn. Fengsel i 6 år. (§§ 195, 196, 207)
- 1913 Lister og Mandals lagsogn:
  - Enkemann, 41 år, gjentatt utuktig omgang med to av sine døtre født 1900 og 1905. Fengsel i 2 år og 6 måneder. (§§ 195, 196, 199)
- 1913 Oslo:
  - Mann, gift, 59 år, utuktig omgang med jenter på 9, 10 og 11 år. Fengsel i 2 år og 6 måneder. (§§ 195, 212)

---

⁵¹ Innstilling(1960),s.18

- 1914 Bergens lagsogn:
  - Mann, ugift, 29 år, utuktig omgang med niese født 1907. Påførte henne gonore. Fengsel i 4 år. (§§ 195, 155)
- 1914 Buskeruds lagsogn:
  - Mann, gift, 31 år, utuktig omgang med småpiker. Fengsel i 4 år. (§§ 195,212)
- 1914 Stavanger lagsogn:
  - Enkemann, 57 år, gjentatt utuktig omgang med jente født 1902 og gjentatte samleier med sin halvsøster på 12 år. Fengsel i 4 år og 6 måneder. (§§ 195, 207) ⁵²

I tidsrommet 1920-1925 ble totalt 88 personer dømt for utukt med barn etter § 195. I 6 saker ble det gitt betinget dom. Hovedtyngden på 19 tilfeller lå på straff mellom 2 og 3 år, og 17 fikk fengsel over 4 år.

Straffelovskomiteen av 1925 slo fast at lovgiver hadde anvendt lavere straff enn det Stortinget forutsatte i 1902. Straffenivået var ujevnt og varierte domstolene imellom. Den straffen domstolene anvendte på de grove sedelighetsforbrytelsene sto ikke i rimelig forhold til andre forbrytelser. Den tidens rettergangsordning med mangel på overprøvelse av straffeutmålingen i høyeste instans ble pekt på som en mulig årsak til mangel på konsistens. Lovenes oppbygning med vide strafferammer og liten veiledning kunne medføre at dommere dømte etter lovens minstestraffer.⁵³

6.4 Frem mot lovendring i 1927

Utuksforbrytelser mot barn fortsatte å øke utover 1920-tallet. Straffelovskomiteens medlem Fru Mohr uttrykte tydelig sin misnøye med domstolene:

Fra prinsippet om samfundets rett til å beskytte sig mot farlige individer bør de viktigste paragrafer i kap. 19 sees. Utviklingen bort fra rettsløse tilstande på dette felt består jo nettopp deri, at den fysisk svake part – kvinner og barn – i loven har et vern mot overgrep fra den fysisk sterkere. Det er nødvendig å minne om denne lovens

---

⁵² Innstilling(1925),s.17-19

⁵³ Innstilling(1925),s.19-20

opprinnelige hensikt, da vår rettspraksis har stillet hensynet til forbryderen så langt fremme, at hensynet til dem, som er ofre for hans misgjerninger – er kommet i bakgrunnen.⁵⁴

Departementet ga uttrykk for at det ikke alene var grunn til å legge hovedskylden på straffelovens utforming og mild straffeutmåling fra domstolene. Det var en rekke nedbrytende krefter som totalt resulterer i økt kriminalitet også på sedelighetsområdet. Dette var et stort problem også utenfor Norge. Hovedutfordringen var etter komiteens mening at samfunnsutviklingen gikk i en retning hvor ikke lenger ”legemlig arbeide er det økonomiske grunnlaget og et hjem den samlende makt”. Barn ble heller ikke lenger tilbudt fysisk arbeide, og var derfor mer disponert for ”sjelelig smitte”. Departementet uttalte at:

Det uten videre er klart, at barn som tidlig blir vakt til erotisk begjær og avstumpet sin bluferdighetssans er sterkt utsatt for misbruk både fra eldre venner og voksne personer; de gir visstnok ikke sjelden selv anledning til den straffbare utukt.⁵⁵

I tillegg til disse forholdene ble det pekt spesielt på det problematiske med utbredelsen av ”utuktige bilder og skrifter”, samt bruk av alkohol.⁵⁶

Likevel var departementet svært kritisk til domstolenes straffeutmålingspraksis:

De således foreliggende opplysninger gir efter departementets opfatning tilsammenlagt et næsten forstemmende inntrykk av uensartet og urimelig straffutmåling. Den almindelige tendens hos domstolene til å holde sig i nærheten av lovens minimumssatser har på dette området gitt sig særlig betenkelige utslag. [...] Og dette må gjøres ved å innskrenke domstolenes frihet ved straffeutmålingen, d.v.s. ved å forhøie lovens minimumsstraff.⁵⁷

6.5 Lovtekst av 1927

6.5.1 § 195

Den som har eller medvirker til at nogen har utuktig omgjengelse med et barn under 14 år, straffes med fengsel i minst 3 år. På samme måte straffes forsøk.

---

⁵⁴ Innstilling(1925),s.28

⁵⁵ Innstilling(1925),s.8

⁵⁶ Innstilling(1925),s.19-20

⁵⁷ Ot.prp.nr.8(1927),s.11

Under særdeles formildende omstendigheter kan straffen nedsettes, dog ikke lavere enn til fengsel i 2 år, hvis fornærmede er under 12 år, og ellers ikke lavere enn til fengsel i 1 år.

Hvis fornærmede omkommer eller får betydelig skade på legeme eller helbred, eller den skyldige tidligere har vært straffet efter denne paragraf eller efter §§ 191, 192, 193, 196 eller 212, er straffen fengsel fra 4 år inntil på livstid. Som betydelig skade på legeme eller helbred ansees efter denne paragraf i alle tilfelle veneriske sygdomme.

Villfarelse med hensyn til alderen utelukker ikke straffeskylden.

Det ble fra mindretallet i Straffelovskomiteen hevdet at det ikke ville ha noen betydning for kriminaliteten om straffene ble økt, og at sedelighetsforbrytelser var styrt av drifter og ikke lot seg temme av strenge straffer. Flertallet i komiteen uttalte at det ikke av denne grunn var mulig å fastslå at strenge straffer ikke hadde noen betydning. Lovens oppgave var å gjøre motvekten stor nok og ikke la dette ”skure” som før. Komiteens holdning ble uttrykt på følgende måte:

Er de nedbrytende krefter blitt sterkere, og er der i rettshåndhevelsen kommet tilsyne en mildhet, som rettelig bedømt må kalles slaphet, gjelder det nettopp å skjærpe det forsvar samfundet råder over, i en sterkere grad, enn man ellers hadde funnet det nødvendig.⁵⁸

Flertallet i komiteen fant at utviklingen ikke kunne fortsette. Bakgrunnen for økningen av minstestraffene ble klart formidlet til domstolene:

Under den nuværende tendens til å følge lovens minimum i straffeutmålingen blir det i virkeligheten dette, som først og fremst blir det bestemmende; maksimum blir der aldri spørsmål om, heller ikke, som det synes, om den middelvei der skulde vært antydnet som det gjennomsnittlige ved et middeltall av maksimum og minimum.⁵⁹

Aldersgrensen etter § 195 skulle økes til 14 år. Minstestrafen økte til 3 år for seksuell omgang med barn under 14 år og 6 måneder for seksuell omgang med barn under 16 år.

Samleie og annen utuktig omgang med barn under 14 år skulle behandles likt. Komiteen fant slike forbrytelser mot barn like grove uansett. Barna ville i alle tilfeller bli ”sjelelig

---

⁵⁸ Innstilling(1925),s.24

⁵⁹ Innstilling(1925),s.24

forgiftet”.⁶⁰

Forsøk skulle straffes som fullbyrdet forbrytelse da det var vanskelig å trekke grensen mellom forsøk og fullbyrdet handling. En slik sonndring ville kreve pinlige undersøkelser av ”ærbare” kvinner, og gjerningsmannen hadde uansett påført kvinnen minner hun aldri ble kvitt.⁶¹

Komiteen anså det også som særdeles formildende om gjerningspersonen og fornærmede var nær i alder. Dette ble særlig aktuelt når alderen ble hevet til 14. Det måtte da være adgang til å sette straffen lavere enn lovens minstestraff.

Ved villfarelse om alder for handlinger rammet av §§ 195 og 196 gjaldt lovens vanlige skyldansvar etter strl § 42. Dersom den tiltalte mente at piken var over den seksuelle lavalderen og retten fant at denne forklaringen med rimelighet ikke kunne avvises, ville tiltalte bli frikjent. Komiteen mente på sin side at det ikke skjedde gjerningspersonen ”nogen urett, om han får det fulle straffeansvar tross den feilslagne beregning.” Villfarelse om alder som objektivt straffevilkår ble da innført i både §§ 195 og 196.

6.5.2 § 196

Den som har utuktig omgjengelse med barn under 16 år, straffes med fengsel fra 6 måneder inntil 5 år.

Har den skyldige tidligere vært straffet efter denne paragraf eller efter §§ 191, 192, 193, 195 eller 212, er straffen fengsel i minst 2 år.

Villfarelse med hensyn til alderen utelukker ikke straffeskylden.

Justiskomiteens flertall foreslo at utuktig omgang med barn under 16 år skulle straffes med fengsel fra 3 måneder til 3 år. Likevel vedtok Stortinget å sette strafferammen fra 6 måneder til 5 år i samsvar med mindretallets ønske. Den nedre grense gjaldt hvor det forelå særdeles formildende omstendigheter.⁶² Mindretallet begrunnet ønsket om innskjerpelse med at

Alderen 14-16 år representerer barn som er meget utsatt for misbruk i kjønnslig

---

⁶⁰ Innstilling(1925),s.32

⁶¹ Innstilling(1960),s.26

⁶² Ot.prp.nr.8(1927),s.13

henseende. De har svært ofte ikke annen beskyttelse enn nettopp den loven kan skaffe dem. For det første sendes barn av det arbeidende folk nettopp da ut i erhvervslivet bort fra foreldrenes omsorg. For det annet er motsetningen mellom åndelig og legemlig modenhet nettop i den alder utpreget. Hertil kommer at muligheten for svangerskap foreligger, hvorved hele deres fremtidige skjebne kan avgjøres.⁶³

Justiskomiteen kritiserte domstolenes ”misforståtte humanitet”. Det skulle utvises en strengere holdning overfor seksualforbrytere. Justiskomiteen gjorde klart at straffesatsene når som helst kunne skjerpes om det var påkrevet.⁶⁴

6.6 Straffeutmåling etter lovendring 1927

Lovendringene i 1927 ble utsatt for hard kritikk. Domstolene mente innføringen av de strengere minstestraffene var et alvorlig inngrep i deres handlefrihet. Det var særlig vanskelig å sanksjonere overfor unge lovbyrtere.⁶⁵

Kritikken rettet seg også mot begrensningene til å gjøre straffen betinget. Det kunne ikke gis betinget straff hvor den utmålte straffen var over 1 år, eller hvor domfelte ble kjent skyldig etter alvorlige forbrytelser som for eksempel §§ 195 og 196. Var tiltale tidligere dømt etter disse straffebudene kunne det ikke gis betinget dom. Det kunne heller ikke gis betinget straff dersom den tiltalte hadde sonet fengselsstraff i løpet av de siste 5 årene. Denne begrensningen førte til at domstolene oppfordret den domfelte om å søke benådning.

I saker etter § 195 hvor tiltalen omfattet samleie ble det i Rt-1940-30 idømt fengsel i 2 år hvor en mann hadde hatt analsex med to gutter på 8 og 10 år. I Rt-1930-01 ble det for analsex med to pleiesønner idømt 4 år fengsel, mens det i Rt-1926-302 ble idømt 5 år fengsel for en lærer som gjennom mange år hadde hatt utuktig omgang med sine elever, blant annet analsex. Dette viste at straffene selv for grove overgrep lå lite over minstestrafen.

I 1955 ble det i større grad gitt adgang til å gi betinget dom. En gjennomgang av saker fra 1956-1959 viser at Høyesterett ved flere anledninger benyttet seg av denne nye muligheten

---

⁶³ Innstilling(1925),s.33

⁶⁴ Innstilling(1960),s.12

⁶⁵ Ot.prp.nr.40(1961-1962),pkt.1

også for alvorlige forhold.⁶⁶ I Rt-1956-178 ble en mann på 18 år dømt til 3 år og 3 måneder fengsel som ble gjort betinget. Med vold hadde han tvunget en jente på 12 år til samleie. Han hadde i tillegg hatt flere samleier med en jente under 16 år. Guttens lave alder og at han fremsto som umoden ble tillagt vekt. Helsetilstand var årsaken til at straffen ble gjort betinget for en mann på 72 år som ble dømt til fengsel i 3 år og 1 måned for onanering av flere gutter under 14 og 16 år, jf. Rt-1958-396. I Rt-1948-364 ble en mann i dømt betinget fengsel i 8 måneder for blant annet å ha ført sitt blottede kjønnslem mot jentens blottede kjønnslem. Likevel var betinget fengsel i mindre grad brukt for forhold rammet av § 195.

I andre saker fant Høyesterett etter sakens alvorlighetsgrad at det ikke var riktig å gjøre dommen betinget. Likevel kommenterte Høyesterett minstestrafen i flere av disse dommene. I Rt-1957-1073 ble en mann dømt til fengsel i 3 år og 1 måned for samleier med en jente under 14 år. Høyesterett uttalte:

Lagmannsretten har anvendt lovens minimustraff. Jeg bemerker at denne er vesentlig høyere enn jeg etter vanlige straffeutmålingsprinsipper ville finne det riktig å idømme for det foreliggende forhold. Jeg finner derfor grunn til å anbefale at straffetidens lengde nedsettes ved benådning.

I Rt-1932-300 ble en mann idømt fengsel i 3 år og 6 måneder for mangeårig utuktig omgang med flere gutter under 14 og 16 år. Om straffeutmålingen uttalte Høyesterett:

Loven har nemlig nu fastsatt saa voldsomt strenge minimumsstraffer at dommeren derved ofte vil bli ligefrem hindret fra at stemme for den straff, som efter hans beste skjønn er passende. Jeg sier ikke dette for fra dommersetet at kritisere lovgivningsmakten, men fordi det er nødvendig til begrunnelse av min stemmegivning i saken.

Straffeutmålingspraksis i perioden 1927 til 1963 viste at utmålt straff lå i nedre sjikt av straffeskalaen. For samleie etter § 196 var den utmålte straffen i mange tilfeller betinget fengsel mellom 6 og 8 måneder. I de tilfeller hvor incest inngikk som en del av forholdet varierte straffenivået mye. I Rt-1962-677 ble en mann dømt til fengsel i 1 år for flere samleier med sin stedatter fra hun var 14 år. I Rt-1933-462 ble en mann dømt til 8 års fengsel for samleier med pleiedatteren fra hun var 14 år. Tiltalte hadde gonore. I Rt-1962-739 ble en far

---

⁶⁶ Innstilling(1960),s.14

dømt til fengsel i 4 år for i lengre tid hatt samleie med datteren fra hun var 14 ½ år.

Kritikken mot strafferammene medførte at påtaleunndlatelse var vanlig i tiden fra 1923 til 1967 både for sedelighetsforbrytelser og vinningskriminalitet. Av straffbare sedelighetsforbrytelser ble det i 1923 til 1927 gitt påtaleunndlatelse i 18,5% av tilfellene, og for tidsrommet 1953 til 1967 34,2 %.⁶⁷

---

⁶⁷ Innstilling(1960),s.33

7 Lovendring i 1963

7.1 Innledning

Justisdepartementet ba i 1957 Straffelovrådet om å gjennomgå og vurdere bestemmelsene i straffelovens kapittel 19 med tanke på oppmykning av strafferammene. Utviklingen hadde i andre land over tid gått i retning av større frihet til straffefastsetting for domstolene.

Et bidrag for å avhjelpe denne situasjonen kom med lovendringen i 1929 da det ble åpnet for bruk av både forvaring og sikring. Bakgrunnen for lovendringen i 1929 var straffelovkommisjonen innstilling av 1925 som la til grunn en sterk økning i utuktig omgang med mindreårige. Det ble uttrykt bekymring over lave straffer. Gjeldende sikringsordning ble ansett ikke gi tilstrekkelig beskyttelse for samfunnet.

Straffelovkommisjonen av 1925 og domstolene forklarte hovedsakelig psykiske avvik med biologiske årsaker. Lege og medlem i kommisjonen Ingerborg Aas uttalte følgende:

Flere og flere er det som både blant lærde og lege, som nu til dags tilegner sig den opfatning, at man i et ordnet samfund ikke alene har rett, men også har plikt til å bruke alle midler (som ikke kan sies å være barbariske) til å verne om folkemateriellets kvalitet også beskytte de gode og ønskverdige borgere mot de dårlige og samfundsfiendtlige. Internalisering er et utmerket middel teoretisk sett, men det er dyrt. Vi har dessuten for lite av anstalts og fengselsplasser, og internaliseringen helbreder intet grunnende. Den åndssvake fortsetter å sette barn inn i verden og sedelighetsforbryteren går ikke sjelden hen samme dag som han er løslatt hen og gjør forbrytelsen om igjen – den lange internering har intet forandret i hans natur.⁶⁸

”Defekte”, ”degenererte”, ”abnorme” var en del av terminologien i forbindelse med sedelighetsforbytelse.

I Rt-1951-400 ble en mann dømt for gjentatte tilfeller av utuktig omgang med gutter under 14 år og dyr. Retten fant det formildende at tiltalte hadde ”abnorm kjønnsdrift”. Og i Rt-1932-1153 ble en mann ansett å ha ”saa defekt moralfølelse at han ikke har evnet at styre sitt driftsliv”.

---

⁶⁸ Grøndahl,(2000)

Fagmiljøer innen psykiatrien var kritiske til rettsvesenets hyppige anvendelse av sinnssykediagnosen. Diagnosen ga mangel på adekvate fengselsplasser. Kriminelle ble derfor internert sammen med sinnssyke. Direktør Harald Arnesen ved Dikemark asyl beskrev situasjonen slik:

Et asyls virksomhet skal være indrettet paa at behandle og forpleie *syke* folk... Men i den sterkeste strid mot denne tendens staar vor juridisk psykiatriske skoles bestræbelse for at gjøre asylerne til interneringslokaler for de abnorme barn og voksne med forbrydertilbøieligheter. Kriminalisterne synes, de gjør godt og vel, naar andre veier uten virkning er prøvet, og de ved en sindsykeerklæring opnaar at faa disse antisociale defektmennesker av veien i et asyl... Specielt vore mandsavdlinger lider i høi grad ved at skulle være forvaringsanstalter for de unge abnorme forbrydere, hvorav den største del er forhenværende vergeraadsbarn. Deres hensynsløse raahet i tale og ofte brutale optræden mot de virkelig syke og mot personalet, deres stadige rømningsforsøk, deres ødelaggeslys, deres komplotter virker depraverende paa tonen paa avdelingerne.⁶⁹

Ved lovendringen i 1929 skulle ikke borgere med varig svekkede og/eller mangelfullt utviklede sjelsevner lenger fritas for straff. Psykisk avvikende, men tilregnelige lovbrøyttere, kunne idømmes sikring i tillegg til straff.

Tilregnelige lovbrøyttere som residiverte ble ofte idømt sikringsformen etterforvaring. Etterforvaringsordningen ble imidlertid fjernet etter knapt 3 år.⁷⁰

Lovendringen i 1929 var en del av begrunnelsen for at Straffelovrådet av 1957 mente at de strenge minstestraffene hadde utspilt sin rolle. Straffelovrådet vurderte om alle bestemmelser i kapittel 19 som inneholdt minimumstraffer skulle oppheves. Rådet fant likevel at signaleffekten disse straffene ga var viktig. Samfunnet måtte skape tilstrekkelig vern mot forbryter. Særlig viktig var dette overfor grupper som ikke kunne ta vare på seg selv, eksempelvis barn.

Straffelovrådet innførte begrepet pedofili i overgrepsterminologien. Det ble gitt karakteristikk og detaljerte beskrivelser om adferdsmønster.⁷¹ Behovet for å stigmatisere viste seg også i bekrivelsen av incestdømte. Kartleggingen av disse hadde

---

⁶⁹ Den Norske Lægeforening, (2000)

⁷⁰ Den Norske Lægeforening, (2000)

⁷¹ Innstilling (1960), s.22

(...) bragt for dagen at disse lovbrudere ofte har så vel fysiske som psykiske defekter, at de lever under trangboddhet og fattigdom og at deres sosiale og kulturelle nivå ligger under det alminnelige. Fedre som gjør seg skyldig i seksuelle overgrep overfor sine døtre, er ofte heftige, hårde, brutale despoter, familietyranner, koneplagere og alkoholister, og de er ikke sjeldent mentalt abnorme.⁷²

Straffelovrådet fant likevel oppfatningen av skadevirkninger på barn som overdrevet.

Blant almenheten synes det å gjøre seg gjeldende en forestilling om at barn som har vært utsatt for slike krenkelser, som regel blir påført en alvorlig og varig psykisk skade. Nyere undersøkelser synes å vise at denne alminnelige oppfatning er atskillig overdrevet – og at det i en rekke tilfelle ikke kan påvises noen psykisk skadevirkning. Dette gjelder særlig tilfelle hvor det ikke har vært brukt vold eller brutalitet overfor barnet.⁷³

Det ble lagt vekt på at innenfor rammene av loven burde samfunnet kunne gi lovbruderne behandling gjennom psykiatrisk behandling. Rådet uttalte at det var nødvendig å få tatt hånd om seksualforbrydere med abnorme trekk tidlig. Rådet la likevel til grunn at samfunnet overfor det mest farlige måtte ty til nødvendige straffemidler for å trygge allmennheten. For øvrig viste statistikken at seksualforbrydere hadde lavere tilbakefall enn andre forbrydere.

Straffelovrådet antok at informasjon til både hjem og skole var viktige tiltak for å forebygge seksuelle overgrep mot barn og unge. Barn og ungdom skulle gjennom informasjon bli oppmerksom på blant annet seksualforbryternes handlingsmønster.⁷⁴

7.2 Omfang og statistikk

Tall fra kriminalstatistikken over sedelighetsforbrytelser viste at det i 1929 var gjort 25 påtaleunntatelser for forhold rammet av §§ 195, 196 og 197. Det ble idømt straff for 58 personer. I 1930 ble idømt straff for 69 personer og gitt 54 påtaleunntatelser. I 1936 ble 79 personer idømt straff og gjort det ble gitt 72 påtaleunntatelser. I krigsårene sank tallene. Fra 1949 til 1957 ble det idømt færre straffer, men gitt flere påtaleunntatelser.

---

⁷² Innstilling(1960),s.23

⁷³ Innstilling(1960),s.32

⁷⁴ Innstilling(1960),s.23

I årene før 1955 viste kriminalstatistikken at reaksjonsformen for brudd på §§ 195, 196 og 197 fordelte seg på bøter og ubetinget fengsel. I 1955 ble det idømt ubetinget fengsel i 48 tilfeller, mens det ble gitt betinget fengsel i 17 tilfeller. I 1957 ble det idømt ubetinget fengsel i 25 tilfeller, mens straffen ble betinget fengsel i 32 tilfeller. Trenden viste økt bruk av betinget straff.⁷⁵

7.3 Lovtekst av 1963

7.3.1 § 195

Den som har eller medvirker til at en annen har utuktig omgang med et barn under 14 år, straffes med fengsel inntil 10 år, men med fengsel i minst 1 år dersom den utuktige omgang var samleie.

Hvis den fornærmede som følge av handlingen omkommer eller får betydelig skade på legeme eller helse, etter den skyldige tidligere har vært straffet etter denne paragraf eller etter § 192, kan fengsel inntil på livstid idømmes. Venerisk sykdom anses alltid som betydelig skade på legeme eller helse etter denne paragraf.

Villfarelse med hensyn til alderen utelukker ikke straffeskyld.

Straff etter denne bestemmelse kan falle bort eller settes under det lavmål som følger av første ledd dersom de som har hatt den utuktige omgang, er omtrent jevnbyrdige i alder og utvikling.

Justisnemda ga sin tilslutning til Straffelovrådets innstilling, men uttrykte klart at meningen med lovendringene var å gjøre straffeutmålingen mer elastisk, ikke å gjøre den mildere. ”Når det gjeld større og styggare valdtektsaker og stygge brot mot sedskapen, bør straffetilmælinga vera fullt så streng som før.”⁷⁶

Bestemmelsens uttrykk ”utuktig omgjengelse” ble endret til ”utuktig omgang”. Dette var kun en språklig endring som ikke innebar noen realitetsendring. Videre ble begrepet ”helbred” endret til ”helse”. Legaldefinisjon var å finne i strl § 9.

---

⁷⁵ Innstilling(1960),Bilag2/Bilag 3

⁷⁶ Innst.O.V.(1962-1963),s.2

Straffen for samleie med barn under 14 år ble satt ned til 1 år. Straffelovrådet fremhevet spesielt at domstolene ved straffeutmålingen måtte være bevisst opprettholdelse av lovlydigheten i samfunnet. ”Utuktig omgjengelse” utenom samleietilfellen skulle dekke alt fra de groveste tilfellene, hvor barn for eksempel var påført skade, til mindre graverende forhold.⁷⁷

Vilkåret ”som følge av handlingen” ble lagt til for de tilfellene hvor handlingen hadde ført til betydelig skade. Årsakssammenhengen måtte godgjøres.

Vilkåret om veneriske sykdommer ble tilføyet, for å hindre spredning av kjønnssykdommer. Bestemmelsen ville komme til anvendelse dersom flere personer hadde fått overført smitte til seg etter kontakt med vedkommende. Gjerningspersonen måtte regne det som overveiende sannsynlig at han eller hun var smittebærer, og at smitten ville føre til at sykdommen fikk en videre utbredelse. Bestemmelsen var ment å ramme alvorlige tilfeller.⁷⁸

Fornærmedes alder var fra 1927 et objektivt skyldkrav. Straffelovrådet foreslo lemping av regelen om villfarelse med hensyn til fornærmedes alder. Tiltalte kunne frifinnes dersom ingen uaktsomhet kunne legges ham til last. Rådet forutsatte en meget streng bedømmelse.⁷⁹ Departementet uttalte at den gjeldende bestemmelsen kunne være en tvangstrøye for domstolene og gi urettferdige utfall. Departementet støttet rådets forslag til tross for at sterke hensyn, som vern av barn, talte i mot endringen.⁸⁰ Justisnemda gikk imot endringen. Dersom spørsmålet om villfarelse ble satt på spissen ville påtalemyndigheten ha anledning til å gi påtaleunntatelse og domstolene gi vilkårsdom.⁸¹

7.3.2 Jevnbyrdighet

En sentral endring i både §§ 195 og 196 innebar at det ble åpnet for at straff kunne falle bort dersom ”de som har hatt en utuktig omgang, er omtrent jevnbyrdige i alder og utvikling”.

---

⁷⁷ Ot.prp.nr.40(1961-1962),s.11

⁷⁸ NOU1990:2,pkt.3.5.1

⁷⁹ Ot.prp.nr.40(1961-1962),s.11

⁸⁰ Ot.prp.nr.40(1961-1962),s.12

⁸¹ Innst.O.V.(1962-1963),s.2

Vilkåret ble også drøftet ved lovendringen i 1927. Forholdet til seksualitet på 1960-tallet åpnet for at ungdom kunne utforske sin seksualitet uten å risikere straffesanksjoner. Det fremsto som urimelig å straffe den parten som lå like over den kriminelle lavalderen. Vurderingen skulle baseres på partenes fysiske og psykiske utvikling. Fra departementet ble det gjort en tilføyelse for de tilfeller det ikke var rimelig å frita for enhver straff så kunne straffen settes ned under minstestrafen i første ledd.⁸² Utfylling av begrepet ”jevnbyrdige” ble overlatt til domstolene.

Departementet la til grunn at alder og utvikling var kumulative vilkår. Jevnbyrdigheten omfattet både fysiske og psykiske forhold. Ulikt styrkeforhold mellom partene med hensyn til alder, erfaring, modenhet og følelsesmessig tilknytning kunne føre til utnyttelse. Likevel måtte det være rom for at partene kunne få utforske sin seksualitet når de hadde felles forståelse av situasjonen.⁸³ Hvorvidt partene var normalt utviklet, om de hadde samme modenhetsnivå, om de hadde tilhørt samme ungdomsmiljø og hatt samme venner var sentrale vurderingsmomenter.⁸⁴

Etter § 195 ble det kun adgang til å frifinne ved relativt små aldersforskjeller. En aldersforskjell på 3 ½ år ble for mye hvor fornærmede var 13 ½ år.⁸⁵ ⁸⁶ Hvor de to fornærmede var 12 år og 5 måneder og 12 år og 1 måned ble aldersforskjellen for stor da de tiltalte var 16 år og 5 måneder og 16 år og 2 måneder.⁸⁷ En aldersforskjell på 2 år og 10 måneder ble funnet for stor hvor fornærmede var 13 år og 8 måneder.⁸⁸

Høyesterett aksepterte noe større aldersforskjeller når den mindreårige var over 14 år. 4 år ble godtatt i en sak hvor fornærmede var 14 år og 3 måneder. Mens en aldersforskjell på 4 år og 4 måneder ikke ble akseptert hvor fornærmede var 14 år og 8 måneder.⁸⁹ En aldersforskjell på 4

---

⁸² Ot.prp.nr.40(1961-1962),s.12

⁸³ Rt-2011-1428

⁸⁴ Rt-2003-442

⁸⁵ Rt-1974-746

⁸⁶ Matningsdal,s.206

⁸⁷ LF-2007-93999

⁸⁸ Rt-2003-442

⁸⁹ Rt-1994-1000

år og 2 måneder ble godtatt hvor den fornærmede var 15 år og 8 måneder.⁹⁰ 3 år og 11 måneder ble akseptert hvor fornærmede var 15 år og 3 måneder.

I flere saker særlig rammet av § 196 forelå det kjærlighetsforhold. Ofte dreide det seg om unge mennesker som ønsket et forhold som også innebar seksuell omgang. Et kjærlighetsforhold som ikke bar preg av utnyttelse kunne være et formildende moment ved straffeutmålingen.⁹¹ Tiltalte på 20 år og fornærmede 13 år og 10 måneder hadde hatt et langvarig kjærlighetsforhold. Forholdet var ikke preget av utnyttning. Straffen ble satt til 1 år hvorav 30 dager ble gjort ubetinget.⁹² I et tilfelle var aldersforskjellen mellom tiltalte og fornærmede 3 år og 7 måneder. Fornærmede var 15 år da den seksuelle omgangen startet. Retten fant at det ikke var noe kjæresteforhold, men et gjensidig vennskapsforhold. Straff falt bort på grunn av jevnbyrdighet.⁹³

Selv om lovens vilkår var oppfylt ble det opp til rettens skjønn om tiltalte skulle fritas for straff. Bestemmelsen ga ingen automatisk rett til et slik fritak, og det måtte særlige forhold til.⁹⁴

7.3.2 § 196

Den som har eller medvirker til at en annen har utuktig omgang med noen som er under 16 år, straffes med fengsel inntil 5 år.

§ 195 tredje ledd får tilsvarende anvendelse.

Straff etter denne bestemmelse kan falle bort dersom de som har hatt den utuktige omgang, er omtrent jevnbyrdige i alder og utvikling.

Straffelovrådet vurderte om aldersgrensen etter § 196 skulle settes ned. Dette ble begrunnet med at puberteten inntrådte tidligere enn før. Gjennomsnittlig tidspunkt for pubertet i 1927 var 14,24 år. I 1952 var 13,44 år. Aldersgrensen på 16 år ble stående da Straffelovrådet la til grunn at kunne være forholdsvis store sprang fra fysisk til mental modenhet, og at dette gjorde

---

⁹⁰ Rt-1990-12-17

⁹¹ Rt-2002-785, Rt-2009-148

⁹² Rt-2002-785

⁹³ Rt-2013-1616

⁹⁴ Rt-2005-1651

seg særlig gjeldene i den gruppen det her var snakk om. Barn i alderen 14-16 år hadde behov for den ekstra beskyttelsen som lovverket ga. Rådet hadde for øvrig betenkeligheter med å kalle alle i denne aldersgruppen ”barn”. Begrepet ”barn” ble erstattet med ”noen” under 16 år.⁹⁵

Etter rådets mening var bestemmelsen om villfarelse med hensyn til fornærmedes alder i strid med straffelovens prinsipp om forsett som vilkår for straff. Bestemmelsen fikk tillegget ”med mindre ingen uaktsomhet kan legges gjerningsmannen til last i denne henseende”. Straffelovrådet la til grunn at dette var en snever unntaksbestemmelse. Rådet var bevisst at dette åpnet en kreativ bevisførsel med tanke på dokumentasjon av god tro.⁹⁶ Justisnemda uttrykte bekymring over at unntaket kunne bidra til at de aller fleste forbrytere mot kvinner i denne aldersgruppen ville gå fri.⁹⁷

Bestemmelsen om straff for forsøk ble fjernet. Rådet anså bestemmelsen for å være i strid med strafferettslige prinsipper om at forsøk skulle straffes likt med fullbyrdet handling. Straffeloven inneholdt allerede § 51 som regulerte forsøkshandlinger. Hensynet til fornærmede ble lagt til grunn ved innføring av bestemmelsen i 1927. Disse hensynene kunne imidlertid ivaretas blant annet ved at retten ved forklaringer tok ekstra hensyn til den fornærmede og eventuelt lot saken gå for lukkede dører.

Minstestrafen i de tilfeller hvor gjerningspersonen tidligere hadde vært dømt etter §§ 191,192,193,196 og 212 ble opphevet. Straffelovrådet så ingen åpenbar grunn til å opprettholde minstestrafen, heller ikke for livstidsstraffen knyttet til disse bestemmelsene. Den eller de tidligere forbrytelsene kunne være av en helt annen karakter. Anvendelsen av livstidsstraff skulle forbeholdes saker hvor fornærmede døde, gjort betydelig skade, påført veneriske sykdommer og når tiltalte tidligere var straffet etter §§ 195 eller 192.

---

⁹⁵ Innstilling(1960),s.32

⁹⁶ Ot.prp.nr.40(1961-1962),s.12

⁹⁷ Innst.O.V.(1962-1963),s.2

7.4 Straffeutmåling etter lovendring i 1963

Heidi Ysen gjennomgikk Høyesterettsdommer for §§195 og 196 i årene 1960 til 1986.⁹⁸

Avhandlingen gjorde ingen oppsummering av straffenivåene, men registrerte straffeutmålingsmomenter i sakene. Ysen konkluderte med at hensynet som hadde mest gjennomslagskraft i rettspraksis var at barna måtte beskyttes ”fordi de er så små”. Særlig gjaldt dette når barnet var under 12 år. Over 12 år ble fornærmedes adferd i langt større grad trukket inn i rettens begrunnelse.⁹⁹ Fornærmedes adferd ble ikke i like stor grad trukket inn i dommer hvor den fornærmede var gutt. Retten så ut til å finne gutter over 12 år mer beskyttelsesverdig enn jenter over 12 år.

I over halvparten av sakene mellom 1960 og 1986 var det en nær relasjon mellom gjerningsmann og fornærmede. Dette ble ofte trukket inn som et formildende moment i straffeutmålingen.¹⁰⁰

Vektlegging av frivillighetsmomentet var et resultat av sin tid. Dette kom også frem i en artikkel i Lov og Rett i 1967 hvor høyesterettsdommer Helge Røstad¹⁰¹ skrev:

”Som man vel måtte kunne vente, er det særlig i sedelighetssaker at fornærmedes forhold blir trukket frem og belyst i domsgrunnen. Vitenskapelige undersøkelser har godtgjort at en del seksuallforgåelser mot barn skjer etter en viss ”tilnærming” fra deres side – forhold som med rette må legges sterk vekt på ved fastsettelse av reaksjonen mot den strafferettslige ansvarlige”.¹⁰²

Mindreårige kunne med dette ha skylden for noe som loven ga absolutt vern mot.

---

⁹⁸ Heidi Ysen er advokat hos firmaet Sigmond og Ysen. Avhandlingen ”kvinnerettslige arbeidsnotater” er en del i prosjektet ”Kvinnemishandlingens rettslige sider” ved Avdelingen for Kvinnerett ved UiO.

⁹⁹ Ysen,s.97

¹⁰⁰ Ysen,s.98

¹⁰¹ Helge Røstad var jurist, embetsmann og høyesterettsdommer, byråsjef i Justisdep. fra 1960-68, statsadvokat hos Rikadvokaten og sjef for Fengselsstyret fra 1970-75. Æresdoktor ved universitet i Uppsala og universitetet i Bergen.

¹⁰² Ysen,s.98

I følge Ysen var straffeutmålingen heller ikke konsis.

I Rt-1963-426 ble en mann dømt til fengsel i 3 år for utuktig omgang med sin niese på 13 år. Høyesterett sluttet seg til lagmannsrettens betraktninger.

I formildende retning legger retten vekt på at det var piken som var den pågående, at Opdøls brøde først og fremst bestod i at han lot seg friste (...).

I Rt-1968-194 ble beskyttelseshensynet trukket inn hvor en 24 år gammel mann hadde hatt samleie med en pike på 15 år. Høyesterett uttalte:

Det er nok så at pikene snart fylte 16 år, og at de ikke har vært uvillige til å innlate seg med domfelte. Men så vel almen- som individualpreventive hensyn taler i dette tilfelle for ubetinget straff.

Utover 1980-tallet ble ikke fornærmedes forhold i like stor grad trukket inn.¹⁰³ Likevel ble det i Rt-1986-903 anført av Høyesterett at

Hun så imidlertid vesentlig eldre ut, og sa selv hun var over 16 år. Hun hadde innlatt seg med domfelte helt frivillig (...).

En gutt på 17 år hadde flere ganger hatt samleier med en pike på 12 år. Straffen ble satt til fengsel i 1 år og 1 måned, hvorav 42 dager ble gjort ubetinget.

Dette var uheldig med tanke på at det bærende hensynet i loven var at mindreårige skulle beskyttes mot seksuell omgang med voksne. Domstolene la sjeldnere vekt på disse momentene utover 1980-tallet. Økt kunnskapen om skadevirkninger kunne være en årsak til dette. En annen medvirkende årsak var at det etter strl § 134 ikke lenger var tillatt å føre bevis for fornærmedes tidligere seksuelle adferd.¹⁰⁴

Det ble vektlagt i skjerpende retning at et tillitsforhold var misbrukt. I Rt-1977-294 ble en 39 år gammel mann dømt til 2 år og 6 måneder for utuktig omgang med to gutter som var innlagt på institusjonen hvor han jobbet. Høyesterett uttalte:

---

¹⁰³ Ysen,s.99

¹⁰⁴ Ot.prp.nr.20(1991-1992),pkt.4.1.2

Jeg legger vekt på at han har forgått seg overfor mindreårige gutter som av helsemessige årsaker var innlagt på den institusjonen hvor domfelte arbeidet og derfor i særlig grad avhengig av det personalet de var betrodd til.

I Rt-1981-1108 hadde en 35 år gammel mann ”misbrukt sin stilling til å oppnå utuktig omgang”. Mannen hadde hatt seksuell omgang med flere gutter under 14 og under 16 år.

I Rt-1964-360 ble en mann dømt til fengsel i 2 år og 3 måneder for utuktig omgang med sitt 12 år gamle gudbarn. Høyesterett uttalte:

Fornærmede er hans fadderbarn, og han har således ikke bare sviktet den tillit barnets foreldre har vist ham, men og utnyttet barnets naturlige fortrolighet til ham, og dertil ved stadige pengegaver lokket henne til å oppsøke ham på arbeidsstedet, hvor handlingene er foretatt.

Ysen konkluderte i 1986 med at straffeutmålingen for seksuell omgang med barn var usystematisk og lite bearbeidet.¹⁰⁵

I forbindelse med utarbeidelse av NOU 1991:13 gikk den nedsatte arbeidsgruppen gjennom 41 saker etter § 195 i perioden 1986 til 1990. For § 196 ble det gjennomgått 6 saker. Gjennomgangen var ment å gi en oversikt over straffenivået.

For 23 av 41 personer ble det idømt fengselsstraff mellom 1 år og 1 år og 9 måneder. Straffen lå stort sett i nedre del av skalaen. 20 av 23 personer fikk fengsel $\leq$ 1 år og 6 måneder. For 3 av 23 ble straffen fengsel i 1 år og 9 måneder. For 2 personer ble straffen helt betinget, mens 4 fikk delvis betinget straff. For 1 person ble det gitt bemyndigelse til sikring inntil 5 år.

Innenfor de ulike straffenivåene fantes blant annet følgende saker:

I Rt-1990-957 ble en mann dømt til 1 år og 2 måneder betinget fengsel for forsøk på samleie, utuktig omgang og utuktig adferd overfor en pike på 4 til 6 år. Domfelte var betydelig psykisk utviklingshemmet. I Rt-1990-925 ble en mann dømt til betinget fengsel i syv måneder for

---

¹⁰⁵ Ysen, s.98

utuktig omgang med en jente på 13 år og 8 måneder. Handlingen besto i berøring av jentas kjønnsorgan og penis mot hennes kjønnsorgan. Saken var blitt 3 år gammel.

I Rt-1990-760 ble tre menn dømt for flere tilfeller av utuktig omgang med mindreårige gutter i Thailand og på Filipinene. Handlingene besto i masturbering og suging av penis under filmopptak. Mennene ble dømt til fengsel i 1 år og 6 måneder, fengsel i 8 måneder hvorav 120 dager ble gjort ubetinget, og fengsel i 6 måneder hvorav 45 dager ble gjort ubetinget.

8 av 41 personer var fedre som hadde misbrukt mindreårige barn. I disse sakene ble det idømt fengselsstraff fra 1 år og 6 måneder til fengsel i 5 år + inntil 5 års sikring. For 3 av 8 ble straffen fengsle i 1 år og 9 måneder.

Følgende saker var representert i disse straffennivåene:

I Rt-1989-1327 ble en far dømt til fengsel i 5 år med inntil 5 års sikring for grove seksuelle overgrep mot sine to døtre og en niese. Overgrepene startet da jentene var 10 til 14 år, og omfattet blant annet samleie gjennomført ved fysisk tvang. I Rt-1989-780 satt Høyesterett ned straffen fra fengsel i 2 år og 3 måneder til 1 år og 9 måneder hvor en far ble funnet skyldig i ett tilfelle av voldtekt til oralsex og forsøk på samleie med sin datter på 13 år. Det var ikke anvendt vold eller trusler.

Arbeidsutvalget la til grunn at det lå et normalnivå på fengsel fra 1 år og 6 måneder til 2 år hvor domfelte var barnets far eller mor. Det forelå da ikke formildende eller skjerpende momenter. Utover dette var det vanskelig å fastslå et alminnelig straffennivå.¹⁰⁶

For saker rammet av § 196 ble det i 5 av 6 tilfeller utmålt straff fra 45 dager betinget fengsel til 1 år og 9 måneder ubetinget fengsel.

Laveste straff ble utmålt i Rt-1989-1398 med 45 dager ubetinget fengsel. En mann på 43 år hadde hatt samleie med en jente på 15 ½ år. Retten la vekt på at jenta hadde vært aktiv og var erfaren på området. I 1987-1577 ble straffen 120 dager fengsel hvorav 90 dager ble gjort

---

¹⁰⁶ NOU1991:13,pkt.4.2.1

betinget. En mann på 30 år hadde hatt 3 samleier med en jente mellom 14 ½ og 15 år. Retten la vekt på at jenta hadde vært misbrukt av flere menn som var dømt for dette.

Strengeste straff på 1 år og 9 måneder ble idømt en mann som hadde voldtatt sin fosterdatter på 15 år, jf Rt-1990-764. Retten la ikke vekt på at mannen var ruspåvirket og skjerpet kraftig lagmannsrettens straff på 2 år hvor 6 måneder var gjort ubetinget.

I Rt-1988-650 satte Høyesterett ned straffen fra ubetinget fengsel i 2 år til ubetinget fengsel i 1 år og 6 måneder. En mann på 43 år hadde hatt samleier med en stedatter på 14-15 år. Høyesterett viste til Rt-1986-520 som utgangspunkt for straffenivå i slike saker.

8 Lovendring 1992

8.1 Innledning

Det ble på 1980-tallet gjort omfattende forskning på omfanget av og skadevirkningen på barn som var utsatt for seksuelle overgrep. Skadevirkninger og omfang ble etter hvert så veldokumentert at Justisdepartementet fant det berettiget å omtale seksuelle overgrep mot barn som et alvorlig samfunnsproblem.¹⁰⁷

Forskningsresultatene ble oppsummert av lege Helge Michalsen og psykologene Torill Ursin Boe og Anne Paulsson i NOU 1991:13. Overgrep kunne medføre fysiske skader, som for eksempel kjønnssykdommer og tannskader. Psykosomatiske skader som søvnproblemer, nakkesmerter og hodepine kunne vare ved inn i voksen alder. Skader av både psykisk og sosial art var vanlig. Dette kunne være skyldfølelse, selvforakt, aggresjon og problemer i relasjon med både barn og voksne.

Faren for langvarige psykosomatiske skader var større jo yngre barnet var ved overgrepets start. Overgrepets alvor ble fremhevet som en særlig faktor. Mye tydet på at skadeomfanget for barnet økte med varigheten av overgrepene og om det hadde vært flere overgrep. Spesielt ugunstig ville også hemmelighold og omgivelsenes reaksjonsmønster, enten ingen reaksjon eller voldsom reaksjon, påvirke skadeomfanget. Seksuelle overgrep mot barn måtte betraktes som svært alvorlige forbrytelser mot en gruppe som hadde liten mulighet til å forsvare seg.

Justisdepartementet nedsatte i 1989 en arbeidsgruppe som skulle utrede strafferettslige spørsmål i saker om seksuelle overgrep mot barn. Arbeidsgruppen la til grunn at straffnivået for seksuelle overgrep mot barn syntes å ligge uforholdsmessig lavt sammenlignet med straffnivået for andre forbrytelser. Det ble forutsatt at den nye kunnskapen om skadevirkninger ville få konsekvenser for rettsvesenet.^{108 109 110}

---

¹⁰⁷ Ot.prp.nr.20(1991-1992),pkt.4.4

¹⁰⁸ NOU1991:13,pkt.2.1

¹⁰⁹ NOU1991:13,Sammendrag

¹¹⁰ Ot.prp.nr.20(1991-1992),pkt.2.2,4.2

Arbeidsgruppen la vekt på at bekjempelse av seksuelle overgrep mot barn måtte skje gjennom flere kanaler. Styrking av barnevernet og øvrig hjelpeapparat var sentrale tiltak. Bedre barnehage tilbud, informasjon til barn og foreldre samt en generell ansvarsmobilisering var sentrale virkemidler. Videre anså arbeidsgruppen strengere straffer som et nødvendig tiltak for å markere samfunnets holdninger til slike forbrytelser.

Økte strafferammer ble antatt å ivareta individual preventivt hensyn ved at barnet kunne føle seg tryggere i den perioden gjerningsmannen var fengslet. Hensynene til gjerningsmannens sosiale tilpasning talte mot skjerpelse av straffene. Muligheten for tilståelse kunne også bli redusert. Tilståelse hadde stor betydning i overgrepssaker da det sparte offeret for vanskelige avhør og rettssaker. En avveining av hensynene talte uansett for straffeøkning.¹¹¹

Arbeidsgruppen la til grunn at en økning av straffene var fullt mulig innen for rammene som forelå. Imidlertid var domstolenes avgjørelser delvis basert på tidligere straffeutmåling. Dette talte for en lovendring for å presse straffenivået raskt opp. Gruppen drøftet økt bruk av minstestraffer, lovfesting av straffeutmålingsmomenter og eventuelt økte maksstraffer ved skjerpende omstendigheter som aktuelle tiltak. Departementet hadde i 1989 avvist forslag om økte minstestraffer. Det ble da uttalt at strafferammer kunne virke mot sin hensikt og bidra til at straffenivået ville bli lavere enn forutsatt. Erfaringene fra lovendringen i 1927 tilsa at dette igjen ville bli en tvangstrøye for domstolene. Det hadde forekommet at domstolene hadde avsagt frifinnende dommer på tvilsomme grunnlag for å unngå anvendelse av minstestrafte.¹¹² Høringen som fulgte av arbeidsgruppens innstilling viste motstand mot lovendring fra flere hold. Blant annet Riksadvokaten uttalte at domstolene måtte få tid på seg til å ta innover seg den nye kunnskapen og at det var tilstrekkelig at lovgiver ga uttrykk for misnøye med straffeutmålingen.

---

¹¹¹ NOU1991:13,pkt.2.2

¹¹² Ot.prp.nr.79(1988-1989),s.13

Oppstilling av straffeutmålingsmomenter i loven ble vurder som et tiltak. Dette ble ansett å bryte med lovens system. Det var heller ikke egnet til å gi de rette signalene om ønsket økning av straffenivået.¹¹³

Departementet var imidlertid av den formening at lovendring og tydelige signaler om at straffen skulle opp var nødvendig til tross for at domstolene tolket dette som mistillit. Departementet antok at straffenivået nok ville ha økt uansett med bakgrunn i ny viten, men ikke i den farten som var ønskelig.¹¹⁴ Dette ble langt på vei støttet av Hordaland statsadvokatembeter som uttalt følgende i forbindelse med høringen:

Min konklusjon vil således være at praksis i saker vedrørende sedelighetsforbrytelser mot barn ikke i tilstrekkelig grad ivaretar lovgivernes intensjoner med den strenge lovgivning som er gitt på dette kriminalitetsområdet. Almennprevensjonen er ikke tilstrekkelig ivaretatt. En heving av straffutmålingsnivået vil neppe kunne oppnås, i særlig grad, ved at påtalemyndigheten søker å heve straffpåstandene. Selv om kunnskapen om og forståelsen av skadevirkningene for de fornærmede har øket betydelig i de senere år, har dette forhold ikke i vesentlig grad gjenspeilet seg i straffutmålingen. Tvertimot vil det være grunn til å frykte at jo mer "alminnelig" denne kriminalitet blir vil straffutmålingsnivået synke noe. Jeg viser forsåvidt til de erfaringer som er gjort vedrørende narkotikaforbrytelsene i 1980-årene.¹¹⁵

Maksimumsstraff på 21 år ble innført for en del skjerpende forhold. Det ble forutsatt at endringene av strafferammene i § 195 annet ledd skulle medføre en generell heving av straffenivået. Særlig skulle straffenivået opp hvor gjerningsmannen var barnets far, stefar eller annen form for omsorgsperson. Departementet la til grunn at det var store forskjeller mellom de ulike sakene og at straffverdigheten ville variere slik at dette måtte ivaretas i straffeutmålingen.¹¹⁶

Arbeidsgruppen vurderte også om alle former for utuktig omgang som innebar inntrengning i kroppens hulrom skulle likestilles med samleie. Det ble konkludert med at det normalt ville være en markert forskjell i overgrepets grovhet der det hadde skjedd et samleie.¹¹⁷ Spørsmålet

---

¹¹³ NOU1991:13,s.4.3

¹¹⁴ Ot.prp.nr.20(1991-1992),pkt.4.3-4.4

¹¹⁵ Ot.prp.nr.20(1991-1992),pkt.4.3

¹¹⁶ Ot.prp.nr.20,pkt.4.4

¹¹⁷ Ot.prp.nr.20,pkt.3.4.3

ble også drøftet i Ot. prp. nr 79 (1988-1989) hvor departementet fant det unaturlig å omtale oralsex som samleie. Det kunne by på bevisproblemer om det virkelig hadde skjedd en inntrenging, eller om det bare dreide seg om slikking.¹¹⁸ Av leger og psykologer ble det gjort klart at det var selve inntrengingen i barnas hulrom som var av betydning for skadevirkningene. Oral inntrengning ble oppfattet å være minst like skadelig som vaginale og anale samleier. Barn som ble utsatt for oralsex kunne utvikle spiseforstyrrelser og tannskader.

Departementet ga sin tilslutning utvidelse av § 213 ved at innføring av penis eller gjenstander i skjede eller endetarmsåpning ble likestilt med samleie. Handlingene som ble rammet av bestemmelsen hadde med det en minstestraff på 1 år. Inntrengning med fingre i vagina eller endetarmsåpning ble ikke inntatt i bestemmelsen til tross for at dette kunne være like graverende som inntrengning med penis eller gjenstander.¹¹⁹ Inntrengning i endetarm ble likestilt med vaginalt samleie ved lovendring i 1989. Det forelå ikke grunnlag for at vaginalt samleie skulle ha en strafferettslig særstilling.¹²⁰

8.2 Omfang og statistikk

Den første store undersøkelsen om overgrep mot barn ble gjort av Sætre, Holter og Jebsen i 1986. Undersøkelsen var basert på utdeling av spørreskjemaer i tilknytning til MMIs månedlige Omnibusser. Svarprosent var 48. Undersøkelsen viste at 9% av mennene og 19% av kvinnene hadde vært utsatt for seksuelle overgrep før fylte 18 år. 29% av mennene og 19% av kvinnene oppga at de hadde vært utsatt for meget alvorlige overgrep som for eksempel inntrengning i kroppen. 47% av mennene og 57% kvinnen hadde vært utsatt for andre former for utuktig omgang, for eksempel masturbasjon. Resten var mindre grove handlinger som blotting mv.

I løpet av 1989 ble flere personer dømt for brudd på strl §§ 197, 198 og 199 (incest) enn for hele perioden 1970-1984. For hele 1980-tallet ble antallet etterforskede tilfeller av seksuell omgang med barn under 14 år nesten firedoblet.

---

¹¹⁸ Ot.prp.nr.79(1988-1989),s.13

¹¹⁹ NOU1991:13,pkt.3.4.3

¹²⁰ Ot.prp.nr.79(1988-1989),s.13

Antall etterforskede voldtekter hadde tredoblet seg.¹²¹ Sedelighetssaker var likevel et av de områdene hvor det var størst misforhold mellom den anmeldte og den virkelige kriminaliteten.¹²²

8.3 Lovtekst av 1992

8.3.1 § 195

Den som har eller medvirker til at en annen har utuktig omgang med et barn under 14 år, straffes med fengsel inntil 10 år, men med fengsel i minst 1 år dersom den utuktige omgang var samleie.

Fengsel inntil 21 år kan idømmes hvis den fornærmede som følge av handlingen omkommer eller får betydelig skade på legeme eller helse, eller den skyldige tidligere har vært straffet etter denne paragraf eller etter § 192, eller handlingen er begått på en særlig smertefull eller særlig krenkende måte, eller den er foretatt overfor barn under 10 år og det har skjedd gjentatte overgrep. Venerisk sykdom anses alltid som betydelig skade på legeme eller helse etter denne paragraf.

Villfarelse med hensyn til alderen utelukker ikke straffeskyld.

Straff etter denne bestemmelse kan falle bort eller settes under det lavmål som følger av første ledd dersom de som har hatt den utuktige omgang, er omtrent jevnbyrdige i alder og utvikling.

Etter departementets syn var det ikke grunnlag for generelle straffeskjerpelse ved mindre alvorlige brudd etter §§ 195, 196 og 212. Særlig gjaldt dette tilfeller hvor den fornærmede i alder lå like opp til grensen for det straffbare, og det ikke forelå andre skjerpene momenter.¹²³

Det ble stilt krav om årsakssammenheng mellom overgrepet og skaden som var påført fornærmede. Kritikere mente dette kunne by på problemer med hensyn til bevisførsel. Dette kunne forsinke både etterforskning og domstolsbehandling. Departementet la til grunn at dette var faktorer som uansett var av betydning både med tanke på straffeutmåling og eventuelt erstatningskrav. Konsekvensene var derfor ikke store.

---

¹²¹ Samfunnsspeilet, 2003/4

¹²² Innst.O.nr.54(1991-1992),s.2

¹²³ Ot.prp.nr.20(1991-1999),pkt.4.4

Øvre strafferamme på 21 år ville være aktuell dersom den fornærmede hadde fått betydelig skade på legeme eller helse. Den nærmere definisjon av ”betydelig skade” fremgikk av strl § 9. Innholdet i § 9 ble oppfattet å være for lite presis til å omfatte psykiske skader ved seksuelle overgrep mot barn. Slike skader kunne ikke falle inn under ”Sygdom”.¹²⁴ En revidering av § 9 var derfor nødvendig. Bestemmelsen omfattet blant annet den som falt i ”livsfarlig eller langvarig sykdom eller bliver sindsyg”, tilsvarende psykose. Seksuelle overgrep mot barn kunne føre til langvarige og alvorlige psykiske plager, men det ble ikke karakterisere som langvarig sykdom. Plagene ved seksuelle overgrep var heller ikke sinnssykdom. Av praktiske årsaker ble ”bliver sindsyg” erstattet med ”får alvorlig psykisk skade”, slik at dette skulle dekke psykoser, men også langvarige depresjoner, konsentrasjonsproblemer, irritabilitet og lettere angsttilstander.¹²⁵ Ytterligere utfylling av begrepet ble overlatt til domstolene.

Strafferammen på 21 år kom også til anvendelse dersom handlingen var begått på en særdeles smertefull og krenkende måte. Det måtte foreligge smerte og krenkelse utover det ofrene vanligvis ville føle ved seksuelle overgrep. Om små barn ble påført fysisk skade i kjønnsorgan eller endetarm ville dette typisk rammes av bestemmelsen. Hvorvidt det forelå ”særlig” smerte og krenkelse ble avgjort ved en helhetsvurdering hvor blant annet forhold som overgrepets varighet, karakter, bruk av gjenstander eller andre forhold som har gjort dette særlig smertefullt for barnet. Særlig smertefullt ville det også være om barnet har blitt misbrukt av flere samtidig eller om flere var tilstede når overgrepet skjedde.

Dersom barnet var under 10 år når handlingen skjedde og at det dreide seg om gjentatte overgrep ble forholdet rammet av maksimumsstraffen. Det var nok at ett av tilfellene hadde skjedd når barnet var under 10 år. Aldersgrensen på 10 år hadde sin bakgrunn i ønsket om å trekke en grense for de mest graverende tilfellen. Aldersgrensen skulle ikke markere et skarpt skille om den fornærmede var 9 eller 10 år.¹²⁶ Det skulle ikke tillegges vekt hvorvidt dette i strafferettslig forstand var en fortsatt forbrytelse, men om det faktisk forelå flere overgrepssituasjoner. Bestemmelsen skulle ta sikte på å få frem den økte straffverdigheten ved at gjerningsmannen hadde forbrutt seg på nytt. Vilkåret ble knyttet til en og samme

---

¹²⁴ Rt-1971-1194

¹²⁵ NOU1991:13,pkt.3.4.6

¹²⁶ Ot.prp.nr.20(1991-1992),pkt.4.4

gjerningsmann.¹²⁷

8.3.2 § 196

Den som har eller medvirker til at en annen har utuktig omgang med noen som er under 16 år, straffes med fengsel inntil 5 år.

Hvis den fornærmede som følge av handlingen omkommer eller får betydelig skade på legeme eller helse, eller den skyldige tidligere har vært straffet etter denne paragraf eller etter §§ 192 eller 195, eller handlingen er begått på en særlig smertefull eller krenkende måte, kan fengsel inntil 15 år idømmes. Venerisk sykdom anses alltid som betydelig skade på legeme eller helse etter denne paragraf.

§ 195 tredje ledd får tilsvarende anvendelse.

Straff etter denne bestemmelse kan falle bort dersom de som har hatt den utuktige omgang, er omtrent jevnbyrdige i alder og utvikling.

§ 196 fikk nytt annet ledd tilsvarende § 195 annet ledd med unntak av § 195 annet ledd c. Strafferammen ble 15 år. Begrunnelsen for dette var at alle forhold rammet av denne bestemmelsen måtte gå direkte for lagmannsretten i 1. instans. Prosessøkonomisk var dette ikke ønskelig.¹²⁸

8.4 Straffeutmåling etter lovendring i 1992

Tall fra kriminalstatistikken viste at 139 personer i 1989 ble domfelt for seksuell omgang med barn under 14 år. Høyeste utmålet ubetingede straff var 4 år og 6 måneder. Gjennomsnittlig utmålt ubetingede straff var 1 år og 8 måneder. Antall domfellelser etter § 195 økte i 1991 til 160. For 1992 var gjennomsnittlig straff 2 år, og 1 år og 10 måneder i 1993 og 1994. I 1995 var antall domfellelser etter strl § 195 sunket til 65. Dette nivået holdt seg til 1998 hvor antall domfellelser var 74.¹²⁹

Straffeutmålingen gjort i 1998 viste at tyngdepunktet for brudd på § 195 ga straff mellom 1 og 2 år (18 personer). Sakene viste store variasjoner i kompleksitet og straffverdighet. I Rt-1998-1265 ble en mann på 40 år dømt til ubetinget fengsel i 2 år for grovt misbruk av sin stedatter

---

¹²⁷ Ot.prp.nr.20(1991-1992),pkt.10§195

¹²⁸ Ot.prp.nr.20(1991-1992),pkt.10§196

¹²⁹ SSB(1998)

på 12 år. Ved straffeutmålingen ble det lagt vekt på at domfelte var fratatt sin legelicens. I Rt-1998-1305 ble en mann på 43 år dømt til ubetinget fengsel i 1 år og 3 måneder for 6-8 tilfeller av utuktig omgang med en gutt på 9 år. Domfelte hadde tatt fornærmedes penis i sin munn, samt onanert fornærmede. I Rt-1998-1182 ble et ektepar dømt til henholdsvis 3 år og 6 måneder og 2 år ubetinget fengsel for sedelighetsforbrytelser mot flere fosterbarn. Hustruen som ble dømt til fengsel i 2 år hadde gjort seg skyldig i seksuelle overgrep mot den ene fosterdatteren fra før hun var 12 til hun var 16 år. Handlingen besto i gjensidig beføling og masturbasjon. Handlingene foregikk med begge fosterforeldrene tilstede, hvor fosterforeldrene hadde seksuell omgang samtidig.

55 personer ble dømt for brudd på § 196 i 1989. Det ble gitt ubetinget fengsel i 28 saker og høyeste utmålet ubetingede straff var 2 år og 3 måneder. Antall pådømte saker sank mot 1994 til 43 tilfeller. Det ble gitt ubetinget fengselsstraff i 17 saker og høyeste utmålte straff var ubetinget fengsel i 8 år.¹³⁰

I 1997 ble 44 personer dømt for brudd på § 196. I 1998 var dette økt til 47. Ubetinget fengsel under 90 dager ble idømt i 8 saker. 6 personer fikk ubetinget fengsel fra 6 til 11 måneder, og 5 personer fikk 1 til 2 år ubetinget straff.

I LA-1997-1370 ble en mann på 27 år dømt til ubetinget fengsel i 30 dager for samleie med en jente på 14 ½ år. I LG-1998-811 ble en mann på 33 år dømt til fengsel i 90 dager for samleie med en jente på 14 år og 9 måneder. Mannen hadde vært i villfarelse om fornærmedes alder, men hadde ikke utvist tilstrekkelig aktsomhet.

Straffen ble imidlertid streng i LA-1997-1730 hvor en mann på 30 år ble dømt til ubetinget fengsel i 2 år og 9 måneder for seksuelle overgrep mot 2 jenter mindreårige jenter. Forholdene omfattet masturbasjon, oralsex og samleie. Jentene sto i et tillitsforhold til mannen. Han visste om deres sårbare situasjon.

Tendensen viste at straffereaksjonene var blitt strengere i saker om alvorlig seksuelt misbruk av barn, men at Høyesterett viste tilbakeholdenhet med å endre straffenivået i for store

---

¹³⁰ NOU1997:23,pkt.4.5.4.1

sprang.¹³¹

Henriette Lund Busch og Henning Jakobsen utførte i 2002 en undersøkelse om utviklingen i straffeutmålingen ved blant annet seksuell overgrep mot barn. Denne undersøkelsen viste også at straffenivået var hevet for seksuelle overgrep mot barn i perioden 1985-2001.¹³²

---

¹³¹ NOU1997:23,pkt.4.5.4.1

¹³² TFS,2002-1

9 Lovendring 2000

9.1 Innledning

På 1980-tallet var debatten preget av at fagmiljøer og befolkningen hadde felles oppfatning de alvorlige skadevirkningen seksuelle overgrep mot barn hadde. Åpenheten rundt seksuelle overgrep mot barn og ny kunnskap om skadevirkninger bidro til flere anmeldelser.

Den medisinske forskningen på 1980-tallet rettet seg blant annet mot anale og genitale (anogenitale) funn hos barn hvor det forelå mistanke om overgrep. Det ble gjort unormale fysiske funn hos omtrent 50% av de undersøkte barna. Forskningen omfattet imidlertid ikke en kontrollgruppe med barn som ikke var utsatt for misbruk. Normale anatomiske forhold var ikke kartlagt.

En studie publisert i 1994 viste at for 213 barn fra 8 måneder til 18 år hadde 77% normale, og 93% uspesifikke anogenitale funn. I 86% av disse sakene forelå det tilståelse for seksuelle overgrep. Konklusjonen ble etter dette at ”det er normalt å være normal” selv for barn som har vært utsatt for seksuelle overgrep. Sakkyndige i overgrepssaker la etter dette til grunn en konservativ holdning med utgangspunktet at fravær av genitale eller anale funn ikke utelukket overgrep. Fysiske funn ga ikke grunnlag for å slå fast at overgrep hadde skjedd.¹³³

På 1990-tallet endret debattklimaet seg. Det ble hevdet at både omfang og skadevirkninger var sterkt overdrevet. Det overdrevne fokuset fra 1980-tallet skapte ”moralsk panikk”. Det ble trukket paralleller til hekseprosessene på 1500- og 1600-tallet. Kritiske røster mente at barn kunne ha problemer med å skille virkelighet fra fantasi. Kvinner kunne ha ulike motiver når de anmeldte overgrep mot seg selv etter mange år. Ikke minst var overgrepsanklager ammunisjon mot far i skilsmissesaker hvor omsorgen for barna sto på spill.¹³⁴

Bjugnsaken skulle komme til å prege nyhetsbildet i flere år. Ulf Hammern ble 2. mars 1992 anklaget for blottning. En omfattende etterforskning førte til at rundt 30 personer ble mistenkt for overgrep mot barna i Botngård barnehage. Utover blottning dreide det seg også om både

---

¹³³ Den Norske Legeforening (2006)

¹³⁴ Redd Barna, nr. 05-04 s. 27

oralsex og voldtekt. I januar 1993 ble 7 personer, derav Ulf Hammern, hans kone og lensmannen, siktet for overgrep mot barnehagebarna. Kun Ulf Hammern ble stilt for retten. Medisinsk sakkyndige konkluderte med at barna var misbrukt, men dette ble ikke tillagt avgjørende vekt av retten.¹³⁵ Ulf Hammern ble 1 år etter frikjent på alle punkter. Saken er gått inn i historien som spesiell i så måte at man sto overfor 33 ofre som fra Fylkesmannen i Sør-Trøndelag fikk voldsoffer erstatning, men ingen ble dømt for forbrytelsene.

Media hadde i opprullingen av saken oppmerksomheten rettet mot barna og de historiene de kunne fortelle. Etter hvert som saken utviklet seg ble det fra media rettet sterk kritikk mot de sakkyndige. Det ble i større og større grad gitt uttrykk for sympati med den tiltalte.¹³⁶ Saken ble viet stor oppmerksomhet i media frem til 1995 da Hammerns erstatningskrav ble avvist av Høyesteretts kjæremålsutvalg. I tiden ”Bjugn-saken” verserte i media viste kriminalstatistikken at det i 1992 ble anmeldt 652 seksuelle overgrep mot barn under 14 år. I 1993 ble det anmeldt 434 overgrep etter § 195. For 1994 og 1995 var antall anmeldelser 392 og 393. Tallet økte igjen i 1996 til 489. Tilsvarende utvikling ble sett for brudd på § 196.

I 1995 oppnevnte Justisdepartementet Seksuallovbruddutvalget hvis mandat var å ”gjennomgå og legge frem forslag til endringer i straffelovens regler om forbrytelser og forseelser mot sedeligheten”. De avga sin utredning i 1997.

Utvalget foreslo at den seksuell lavalderen skulle settes ned til 15 år. §§ 195 og 196 skulle samles i en felles bestemmelse. Utvalget begrunnet dette blant annet med at ungdom over 15 år burde kunne stå fritt til å ”utforske sin seksualitet og gjøre *frivillige* seksuelle erfaringer”.¹³⁷ Dette ville også være i overensstemmelse med den seksuelle lavalderen i Skandinavia forøvrig. Ufrivillig seksuell omgang for gruppen over 15 år ville falle inn under lovens øvrige bestemmelser, som for eksempel voldtekt. Minstestrafen på 1 år for samleie etter § 195 skulle gjelde for alle under 15. Departementet avviste forslaget med begrunnelsen at barn i aldersgruppen 14 til 16 år hadde et særlig behov for beskyttelse til tross for at noen ville være

---

¹³⁵ Wikipedia(27.03.2014)

¹³⁶ DenNorskeLægeforening(2006)

¹³⁷ NOU1997:23,s.8

modne nok til å møte et voksent seksualliv.¹³⁸ Minstestrafen ble tatt opp i forbindelse med Justiskomiteens innstilling. Med bakgrunn i forskningens avdekking av alvorlige skader både på kort og lang sikt uttalte komiteen at minstestrafen burde økes til 2 år og samleie med barn under 14 år. Straffenivået for seksuelle overgrep mot barn hadde økt de siste årene. Likevel ønsket komiteen å øke minstestrafen for å få straffenivået raskere opp.

Etter gjeldende rett var villfarelse om alder et objektivt straffbarhetsvilkår etter § 195, men ikke etter § 196. Det var etter § 196 lagt en streng aktsomhetsnorm til grunn. Seksuallovbruddutvalgte mente at villfarelse burde fjernes som objektivt vilkår, og ønsket at bestemmelsen skulle åpne for at gjerningspersonen kunne fritas dersom ”ingen uaktsomhet kan legges ham til last i så måte”. Forslaget måtte sees i forhold til at utvalget hadde foreslått en felles bestemmelse for overgrep mot barn under 15 år. Utvalget ga uttrykk for at gjeldende bestemmelser hadde gitt flere uheldige utfall, og at det var i strid med strafferettslige prinsipper å dømme personer som hadde velbegrunnet god tro.^{139 140} I denne sammenhengen viste utvalget til Straffelovrådets innstilling fra 1960 hvor rådet uttalte:

Den nåværende regel må nok sies å ha voldt en del urimeligheter i praksis, idet den – i sin kategoriske avfatning – fastsetter at enhver villfarelse med hensyn til alderen, hvor godt begrunnet den enn måtte være, ikke har noen betydning for skyldspørsmålets vedkommende. Straffelovrådet finner det lite heldig at loven skal være slik formulert at det den hindrer domstolene i å avsi frifinnelsesdom, når en domfellelse vil stå i strid med alminnelige strafferettslige prinsipper, idet tiltalte – i det foreliggende tilfelle – med god grunn har trodd at vedkommende var over lovens minstealder. Hans forhold vil for så vidt ikke engang kunne betegnes som uaktsomt.¹⁴¹

Fra Riksadvokaten ble det uttalt at det ikke var registrert slike uheldige utfall av gjeldende bestemmelser, og at man ved å fjerne bestemmelsene ville påføre fornærmede ytterligere belastning med oppklaring rundt dennes opptreden før overgrepet. Departementet ønsket å opprettholde vernet som ble gitt barn under 14 år, samt unngå å påføre barna den belastningen som kunne ligge i ekstra bevisførsel. Bestemmelsen i § 196 ble foreslått opprettholdt, men

---

¹³⁸ Ot.prp.nr.28(1999-2000),s.52

¹³⁹ NOU1997:23,pkt.4.5.4.3

¹⁴⁰ Ot.prp.nr.28(1999-2000),s.53-54

¹⁴¹ Innstilling(1960),s.25

skulle mykes opp ved at en gjerningsperson som ikke hadde utvist noen form for uaktsomhet skulle gå fri.¹⁴²

Utvalget foretok språklige moderniseringer av bestemmelsene i strl kap 19. Begrunnelsen var at ”En mer moderne språkdrakt vil i seg selv bidra til en forenkling av lovspråket og dermed gjøre innholdet i bestemmelsen lettere tilgjengelig”.¹⁴³ Blant annet ble uttrykket ”utukt ble erstattet med ”seksuell” for tilfellene i kap 19 som omfattet utuktig omgang og utuktig handling. Endringen påvirket ikke innholdet av begrepene. For strl § 212 ble ”utuktig adferd” endret til ”seksuelt krenkende eller annen uanstendig adferd”. Dette fikk ikke konsekvenser for innholdet.

9.2 Omfang og statistikk

På 1990-tallet ble flere omfangsundersøkelser presentert. Omfangstallene i undersøkelsene omkring seksuell overgrep mot barn varierte sterkt.

Finkelhor (1994) hadde gjennomgått prevalensstudier fra 20 forskjellige land. Undersøkelsen viste at forekomsten av seksuelle overgrep varierte mellom 7% til 36% for jenter og 3% til 29% for gutter. Variasjonene skyldtes bruk av ulike metoder og ulike definisjoner. Svarprosenten var også svært ulik.¹⁴⁴ Sætre (1997) konkluderte med at omkring 10 til 20% av kvinnen og 5 til 10% av mennene i vestlige land hadde vært utsatt for seksuelle overgrep før de var 18 år. Tallene inkluderte alt fra blotting til samleie og samleieliknende forhold. Schei, Muus & Bendixsen (1994) fant i sin undersøkelse blant studenter i Trondheim ut at 5% av kvinnene og 1% av mennene var utsatt for grove seksuelle overgrep før fylte 18 år.¹⁴⁵ Pedersen og Aas (1995) gjorde en undersøkelse blant 265 ungdommer under 20 år i Oslo. Formålet var å kartlegge all seksuell kontakt mellom barn under 13 år og voksne over 17 år. Resultatene viste at 17% av alle kvinnen og 1% av mennene var utsatt for seksuell kontakt før fylte 13 år, eller at seksuell kontakt var gjennomført med makt etter de var 13 år.

---

¹⁴² Ot.prp.nr.28(1999-2000),s.53-54

¹⁴³ NOU1997:23,pkt.3.3.2

¹⁴⁴ Sosial-og-helsedirektoratet2003,s.9

¹⁴⁵ Sosial-og-helsedirektoratet2003,s.10

Mørketallene for seksuelle overgrep mot barn var sannsynligvis høye. Undersøkelser fra USA tydet på at mindre enn halvparten av ofrene fortalte om eller avslørte overgrepet i nær tidsmessig tilknytning til hendelsen. Kun 6-12 % av avslørte overgrep ble meldt til myndighetene. Undersøkelsen viste også at under 1/3 unnlot å fortelle om overgrep på direkte spørsmål fra voksne.

Ifølge kriminalstatistikken ble det i 1993 anmeldt 522 tilfeller av seksuell omgang med barn etter §§ 195 og 196. 392 av tilfellene gjaldt barn under 14 år, og 130 gjaldt barn under 16. Det ble samme år anmeldt 109 tilfeller av incest. Antall anmeldelser avtok mot midten av 1990-tallet, og i 1995 ble 584 forbrytelser mot §§ 195 og 196 anmeldt. Av dette var det 143 anmeldelser for seksuell omgang med barn under 10 år, 291 for barn under 14 år og 150 anmeldelser som omfattet seksuell omgang med noen under 16 år.

I 1999 ble det anmeldt 596 tilfeller for seksuell omgang med mindreårige. 203 av sakene gjaldt seksuell omgang med barn under 10 år. For seksuell omgang med noen under 16 år ble det anmeldt 143 tilfeller, og 250 for barn under 14 år. Det ble anmeldt 91 tilfeller av incest.¹⁴⁶

For seksuelle omgang med barn under 14 år ble 164 saker henlagt i 1999. Hovedårsaken var manglende bevis. Det ble reist tiltale i 106. For seksuell omgang med noen under 16 år ble 45 saker henlagt, mens det ble tatt ut tiltale i 93 saker. Incestforhold ble henlagt i 91 tilfeller. Alle på grunn av manglende bevis. Det ble reist tiltale i 20 saker.^{147 148}

9.3 Lovtekst av 2000

9.3.1 § 195

Den som har seksuell omgang med barn under 14 år, straffes med fengsel inntil 10 år. Dersom den seksuelle omgangen var samleie, er straffen fengsel i minst 2 år.

Fengsel inntil 21 år kan idømmes dersom

- a) handlingen er begått av flere i fellesskap,
- b) handlingen er begått på en særlig smertefull eller særlig krenkende måte,

---

¹⁴⁶ SSB(2001),s.22

¹⁴⁷ SSB(2001),s.32

¹⁴⁸ SSB(1999),s.31

- c) handlingen er foretatt overfor barn under 10 år og det har skjedd gjentatte overgrep,
- d) den skyldige tidligere har vært straffet etter denne bestemmelsen eller etter § 192, eller
- e) fornærmede som følge av handlingen dør eller får betydelig skade på legeme eller helse. Seksuelt overførbar sykdom og allmennfarlig smittsom sykdom, jf. smittevernloven § 1-3 nr. 3 jf. nr. 1, regnes alltid som betydelig skade på legeme eller helse etter denne paragrafen.

Villfarelse om alder utelukker ikke straffeskyld.

Straff etter denne bestemmelsen kan falle bort dersom de som har hatt den seksuelle omgangen, er omtrent jevnbyrdige i alder og utvikling.

Seksuallovbruddutvalget hevdet at straffenivået for grove seksuelle overgrep var for lavt, og spesielt for voldtekt og overgrep mot mindreårige. Utvalget fant uansett ikke grunn til å skjerpe strafferammene ytterligere da det var mulig å øke reaksjonsnivået innenfor de rammene som forelå. Likevel besluttet Stortinget å sette minsteprafen for samleie til 2 år, med bakgrunn i den nye kunnskapen som var kommet til gjennom 1980-tallet.¹⁴⁹

§ 195 ble gjort oversiktlig ved en opprydding i vilkårene etter bestemmelsens annet ledd.

Etter den nye bestemmelsen ville det være særdeles straffeskjerpende om det seksuelle overgrepet ble utført av flere. Den økte strafferammen skulle signalisere det graverende ved at gjerningspersoner både utførte den seksuelle omgangen og i tillegg medvirket til at andre kunne gjennomføre overgrepet.

Vilkåret om medvirkning ble lagt inn i egen bestemmelse, jf. § 205.

9.3.1 § 196

Den som har seksuell omgang med barn under 16 år, straffes med fengsel inntil 5 år.

Fengsel inntil 15 år kan idømmes dersom

- a) handlingen er begått av flere i fellesskap,
- b) handlingen er begått på en særlig smertefull eller krenkende måte,
- c) den skyldige tidligere har vært straffet etter denne bestemmelsen eller etter § 192 eller § 195, eller
- d) fornærmede som følge av handlingen dør eller får betydelig skade på legeme eller helse. Seksuelt overførbar sykdom og allmennfarlig smittsom sykdom, jf.

---

¹⁴⁹ NOU1997:23,s.8

smittevernloven § 1-3 nr. 3 jf. nr. 1, regnes alltid som betydelig skade på legeme eller helse etter denne paragrafen.

Villfarelse om alder utelukker ikke straffeskyld, med mindre ingen uaktsomhet foreligger i så måte.

Straff etter denne bestemmelsen kan falle bort dersom de som har hatt den seksuelle omgangen, er omtrent jevnbyrdige i alder og utvikling.

Se kommentarer under § 195.

9.4 Straffeutmåling etter lovendringen i 2000

I 2005 ble 18 personer idømt fengsel for seksuell omgang med barn under 10 år. I 4 av tilfellen ble straffen gjort betinget. 2 personer fikk fengsel over 1 år. 82 personer ble dømt for seksuell omgang med barn under 14 år. I 28 av tilfellen ble det gitt betinget fengsel fra 6 måneder og oppover. 14 personer ble idømt ubetinget fengsel i over 1 år. For seksuell omgang med noen under 16 år ble det idømt fengsel i 101 tilfeller. For 19 personen ble straffen betinget fengsel i under 90 dager, og for 17 personer ble det idømt ubetinget fengsel under 90 dager.¹⁵⁰

Etter lovendringen i 2000 var den øvre strafferammen for overtredelse av § 195 fengsel inntil 10 år, og inntil 21 år dersom forholdet kom inn under bestemmelsens annet ledd. For samleie var straffen fengsel i minst 2 år. I forbindelse med utarbeidelse av Prop. 97 L gjennomgikk departementet en rekke dommer mellom 2000 og 2009 for brudd på §§ 195 og 196.

Departementet konkluderte med at straffenivået lå i nedre sjikt av strafferammene - fengsel mellom 1 og 2 år. I flere tilfeller ble straffen gjort betinget. I saker hvor den seksuelle omgangen var samleie lå straffene lite over minstestrafen. Følgende saker tjener som eksempler for å gi et inntrykk av straffenivået:

For samleie etter § 195 ble en lettere psykisk utviklingshemmet mann på 41 år i Rt-2007-61 idømt fengsel i 11 måneder for seksuell omgang likestilt med samleie med en jenten på 13 år og 11 måneder. Domfelte var nærmest på alder med fornærmede. I Rt-2005-1274 ble en gutt på 18 år og 10 måneder dømt til fengsel i 2 år, hvorav 1 år og 10 måneder betinget, for

---

¹⁵⁰ SSB(2005)

samleie med en jente på 13 år og 8 måneder. Det var et nært og fortrolig forhold mellom de to. I Rt-2004-28 ble en mann på 33 år dømt til fengsel i 2 år for samleie med en jente på 13 år og 8 måneder. Villfarelse ble ikke vektlagt, ei heller at jenta hadde hatt samleie før. Presseomtale av mannen var påregnelig.

For annen seksuell omgang etter § 195 ble en mann i Rt-2008-1383 dømt til fengsel i 1 år og 9 måneder for to tilfeller av seksuell omgang med en jente på 7 år. Han kjente fornærmede og henne mor, og hadde blant annet vært barnevakt. I Rt-2007-504 ble en 45 år gammel mann idømt fengsel i 1 år for seksuell omgang med en jente på 12 år og 11 måneder. Fornærmede var i en svært vanskelig situasjon. Tilståelse ga rabatt på 25%. I Rt-2006-809 ble en mann dømt til fengsel i 1 år og 5 måneder for seksuell omgang med en gutt på 13 år og 11 måneder. Domfelte tidligere straffer for seksuelle overgrep mot mindreårige. Tilståelse. I Rt-2004-437 ble en mann dømt til fengsel i 1 år og 9 måneder for tre tilfeller av seksuell omgang med en jente på 9 ½ år.

I en sak hvor handlingen besto av brudd på både §§ 195 og 197 ble i Rt-2010-124 en mann idømt fengsel i 7 år for to voldtekter til samleie og ett forsøk på voldtekt til samleie av sin datter på 12 år. Overgrepene skjedde ved samvær med far. Det ble brukt vold og tvang. Han var også funnet skyldig i overtredelse av § 219 overfor to døtre og en sønn. I Rt-2005-1235 ble en far idømt fengsel i 9 år for langvarige og alvorlige overgrep mot sine to døtre fra de var 3-4 år gamle og til de var 14-16. Det forelå utstrakt mishandling. I Rt-2010-85 ble en mann dømt til fengsel i 4 år og 6 måneder for seksuell omgang med sin stedatter fra hun var 7 år. Ett tilfelle av samleie da hun var 13 år. Det ble vektlagt at overgrepet var begått av en omsorgsperson over lang tid i jentas eget hjem.

Den øvre strafferammen for overtredelse av § 196 fengsel inntil 5 år, og inntil 15 år dersom forholdet kom inn under bestemmelsens annet ledd.

I Rt-2002-296 ble en mann, som var 21 år på gjerningstidspunktet, dømt til ubetinget fengsel i 30 dager for seksuell omgang med to jenter under 16 år. Det ble vist til at straffenivået skulle skjerpes. I Rt-2002-309 ble en mann på 42 år dømt til fengsel i 1 år for samleie med en jente på 15 år og 10 måneder. Jenta sov. Generell skjerping av straffenivået vektlagt. I Rt-2005-126

ble en 30 år gammel mann dømt til fengsel i 120 dager for samleie med en jente på 14 år og 11 måneder. Henvisning til forarbeidene og skjørpelse av straffnivået.

10 Lovendring 2010

10.1 Innledning

En gjennomgang av høyesterettsdommer fra 2000 til 2006 om voldtekt og seksuelle overgrep mot barn og kvinner viste at voldtekt av barn ble straffet mildere enn voldtekt av kvinner. Gjennomgangen var gjort av styremedlem i Politijuristenes Landsforening, Cecilie Gulnes. Det ble konkludert med at systematiske overgrep mot barn over to år ville gi en straff på rundt 3 års fengsel. Tilsvarende straffenivå var lagt til grunn for én voldtekt mot en voksen kvinne. Høyesterett så ut til å legge stor vekt på fysisk vold ved reaksjonsfastsettelse, og at et barns alder ikke hadde samme gjennomslagskraft.¹⁵¹ Paralleller til straffenivåer i andre grove voldssaker har vært ett bidrag som har ført til nye krav om strengere straffer for seksuelle overgrep mot barn.

Regjeringen Stoltenberg II uttalte i Soria Moria erklæringen av 2005 at de ville ”arbeide for å få opp straffenivået for voldtekt, drap, grov vold og sedelighetsforbrytelser” som et ledd i kriminalitetsbekjempelsen.¹⁵² I delproposisjon til straffeloven 2005, Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) ble det for de aktuelle lovbruddene angitt høyere normalstraffenivåer. Både regjering og Stortinget ga uttrykk for at de økte straffenivåene burde gis anvendelse ved straffeutmåling og at dette skulle ta til og gjelde straks.¹⁵³

Ikraftsettelse av normalstraffenivåene kom på spissen i storkammeravgjørelsene fra Høyesterett, Rt-2009-1412 og Rt-2009-1423.

Rt-2009-1412 omhandlet straffeutmåling ved overtredelse av strl § 195. En far sto tiltalt for seksuell omgang med sin datter fra hun var 10 år. Flertallet av Høyesteretts dommere fant at uttalelser i forarbeidene til lov 19. juni 2009 nr. 74, om et vesentlig forhøyet straffenivå, ikke kunne tillegges vekt for handlinger begått før denne loven ble vedtatt. Begrunnelsen var tilbakevirkningsforbudet i Grunnloven § 97 og EMK artikkel 7. Straffen ble redusert fra fengsel i to år til ett år og ni måneder. Dissens 10-1.

---

¹⁵¹ NTB(2006)

¹⁵² SoriaMoriaII,s.69

¹⁵³ Innst.O.nr.73(2008-2009),avsn.1-2

Departementet la i Prop. 97 L til grunn at straffenivået for samleie med barn var lavere enn for voldtekt etter § 192. Den så langt siste endringen av minstestrafen for samleie med barn under 14 år kom i 2010, og medførte at minstestrafen for samleie med barn under 14 år økte til 3 år.

Departementet forutsatte at minstestrafen skulle benyttes for de minst alvorlige sakene. Normaltilfellene burde straffemessig ligge godt over minstestrafen. Normalstraffenivået burde etter departementets mening ligge rundt 4 år for seksuelle overgrep etter § 195 1. ledd annet straffalternativ. Hvor det forelå skjerpende omstendigheter skulle straffen være høyere. Det klare utgangspunkt var ubetinget fengsel. Det skulle etter departementets mening sterke formildende omstendigheter til for å sette straffen under 4 år. Departementet la til grunn at det ikke skulle gå noe klart skille mellom samleie og annen seksuell omgang med hensyn til straffenivå. For eksempel inntrengning med fingre samt oralsex.¹⁵⁴

Departementet mente at normalstraffenivået for seksuell omgang med barn under 16 år burde være fengsel rundt 6 måneder. Det klare utgangspunktet var at straffen skulle være ubetinget.

Departementet forutsatte likevel at angivelsen av normalstraffenivå ikke skulle gjøre straffeutmålingen statisk eller skjematisk.

Normalstraffenivået angir bare utgangspunktet for vurderingene – hvor på skalaen vurderingen skal starte. Straffen skal fastsettes etter en konkret vurdering av omstendighetene i den enkelte sak. Skjerpende eller formildende omstendigheter kan tilsi at straffen fastsettes over eller under normalstraffenivået.¹⁵⁵

Angivelse av straffenivået var ikke ment å begrense utviklingen i straffenivået over tid.

Det var etter §§ 195 og 196 ikke vilkår om tvang, utnyttelse eller maktmisbruk. Departementet forutsatte at fravær disse forholdene ikke skulle være formildende i straffeutmålingen. Om nevnte forhold eksisterte var dette skjerpende.

---

¹⁵⁴ Prop.97L(2009-2010),s.25-26

¹⁵⁵ Prop.97L(2009-2010),s.25-26

Departementet la også til grunn at barn skulle beskyttes mot seksuell omgang med voksne, selv i de tilfeller hvor det forelå kjærlighetsforhold. Det bærende hensynet i bestemmelsen var at barn ikke kunne gi straffefriende samtykke til seksuell omgang. Departementet forutsatte at straffebortfall i ovennevnte situasjoner kunne skje hvor de som hadde den seksuelle omgangen var omtrent jevnbyrdige i alder og utvikling. Departementet mente det var grunn til å vise forsiktighet med å tillegge et kjærlighetsforhold vekt utenfor de tilfeller hvor det forelå jevnbyrdighet.

10.2 Omfang og statistikk

Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) la i 2014 frem en rapport som konkluderte med at om lag 1 av 20 kvinner og 1 av 100 menn hadde blitt voldtatt ved bruk av makt eller trusler om skade før fylte 18 år. For over halvparten av disse hadde overgrep skjedd flere ganger. 1 av 10 kvinner og 1 av 30 menn hadde seksuell kontakt med en person som var minst 5 år eldre før de var fylt 13 år. I tillegg hadde disse i snitt opplevd minst 4 gjentakelser. Seksuelle overgrep fra personer som var minst 5 år eldre ble rapportert av drøyt 7% av kvinnene og 2% av mennene.¹⁵⁶

Blant de som ble utsatt for voldtekt før 18 år rapporterte 2/3 at dette var skjedd før fylte 16 år. Rapporten slo fast at høyrisikogruppen er 13-15 åringer. Andelen av de som var utsatt for voldtekt før 18 år var fordelt med i overkant av 6% før barnet var 6 år, 7% når barnet var mellom 6 og 9 år, og 9 % når barnet var mellom 10 og 12 år.

Undersøkelser gjort de siste årene viste at jenter i langt større grad en gutter ble utsatt for overgrep. Overgriperne var hovedsakelig gutter og menn. Jenter var mer utsatt for overgrep fra familiemedlemmer.¹⁵⁷ Videre viste en svensk undersøkelse fra 2000 (Edgardh og Ormstad) konkluderte med at barn som ikke gikk i skole oftere var utsatt for overgrep. Dette dreide seg om henholdsvis 28% contra 11,2% for jenter og 4% contra 3,1% av gutter.

Kriminalstatistikken for 2012 viste at den største økningen innen seksualforbrytelser var seksuell omgang med barn under 10 år og incest. Det var i 2011 og 2012 874 anmeldte

---

¹⁵⁶ NKVST(2014)

¹⁵⁷ NKVST(2007)

tilfeller av seksuell omgang med barn. Omlag 80 tilfeller av incest og 160 tilfeller av seksuell omgang med barn under 10 år ble anmeldt disse årene.¹⁵⁸ I 2011 var det etterforsket totalt 800 saker om seksuell omgang med barn. Det fordelte seg på henholdsvis 130 for barn under 10 år, 353 for barn under 14 år og 317 for barn under 16 år.

10.3 Lovtekst av 2010

10.3.1 § 195 – Gjeldende rett

Den som har seksuell omgang med barn under 14 år, straffes med fengsel inntil 10 år.

Dersom den seksuelle omgangen var samleie, er straffen fengsel i minst 3 år.

Fengsel inntil 21 år kan idømmes dersom

- a) handlingen er begått av flere i fellesskap,
- b) handlingen er begått på en særlig smertefull eller særlig krenkende måte,
- c) handlingen er foretatt overfor barn under 10 år og det har skjedd gjentatte overgrep,
- d) den skyldige tidligere har vært straffet etter denne bestemmelsen eller etter § 192, eller
- e) fornærmede som følge av handlingen dør eller får betydelig skade på legeme eller helse. Seksuelt overførbar sykdom og allmennfarlig smittsom sykdom, jf. smittevernloven § 1-3 nr. 3 jf. nr. 1, regnes alltid som betydelig skade på legeme eller helse etter denne paragrafen.

Villfarelse om alder utelukker ikke straffeskyld.

Straff etter denne bestemmelsen kan falle bort eller settes under det lavmål som følger av første ledd annet punktum dersom de som har hatt den seksuelle omgangen, er omtrent jevnbyrdige i alder og utvikling.

Departementet foreslo å heve minstestrafen for samleie til fengsel i 3 år. Det ble forutsatt at de ordinære strafferammene ga domstolene tilstrekkelig rom i straffeutmålingen. Det ble lagt til grunn at det ikke forelå hindringer for domstolene kunne idømme straffer tilsvarende minstestrafen også for tilfeller som ikke var omfattet av minstestrafen.¹⁵⁹ Straffenivået var skjerpet de siste årene. Justiskomiteen uttalte at straffenivået uansett måtte økes betraktelig i

---

¹⁵⁸ Samfunnsspeilet(2011/5-6)

¹⁵⁹ Prop.97L(2009-2010),pkt.5.4.2.2

forhold til gjeldende praksis. Det var ønskelig at øvre del av strafferammen i større grad skulle benyttes.¹⁶⁰

10.3.2 § 196 – Gjeldende rett

Den som har seksuell omgang med barn under 16 år, straffes med fengsel inntil 6 år.

Fengsel inntil 15 år kan idømmes dersom

- a) handlingen er begått av flere i fellesskap,
- b) handlingen er begått på en særlig smertefull eller særlig krenkende måte,
- c) den skyldige tidligere har vært straffet etter denne bestemmelsen eller etter § 192 eller § 195, eller
- d) fornærmede som følge av handlingen dør eller får betydelig skade på legeme eller helse. Seksuelt overførbart sykdom og allmennfarlig smittsom sykdom, jf. smittevernloven § 1-3 nr. 3 jf. nr. 1, regnes alltid som betydelig skade på legeme eller helse etter denne paragrafen.

Villfarelse om alder utelukker ikke straffeskyld, med mindre ingen uaktsomhet foreligger i så måte.

Straff etter denne bestemmelsen kan falle bort dersom de som har hatt den seksuelle omgangen, er omtrent jevnbyrdige i alder og utvikling.

Departementet foreslo at strafferammen for seksuell omgang med barn under 16 år ble øket til 6 år. Justiskomiteen la til grunn at dette ville bidra til å øke straffenivået for overgrep mot barn i alderen 14 til 16 år.¹⁶¹

10.4 Straffeutmåling etter lovendring i 2010

Norge har de siste årene stått overfor svært alvorlige overgrepssaker med langvarig og grovt seksuelt misbruk av små barn. I TOVRO-2012-207178 ble saken omtalt som den mest alvorlige seksuallovbruddsak som har vært behandlet i norsk rett. Et foreldrepar ble her dømt til fengsel i 17 år for gjentatte, massive og grove seksuelle overgrep og vold over flere år mot deres 3 sønner (barn/stebarn). Det ble i denne saken vist til Rt-2011-1789, ”Alvdal-saken”. En mor og hennes samboer ble dømt til fengsel i 15 år for grove seksuallovbrudd mot hennes barn og nabobarna. ”Alvdal-moren” ble for øvrig dømt til forvaring i 14 år og 1 måned da hun i tillegg ble dømt for seksuelle overgrep mot ytterligere en datter. Sakene fremstår som så

---

¹⁶⁰ Innst.314L(2009-2010),pkt.1.2.6

¹⁶¹ Innst.314L(2009-2010),pkt.1.2.6

grove og egenartede at det ikke på bakgrunn av disse er grunnlag for å hevde at straffenivået har økt. Likevel er de utmålte straffene relativt langt fra loven strengeste straff på 21 års fengsel.

Det er tegn som tyder på at straffenivået for seksuell omgang med barn ytterligere skjerpes. I den mye omtalte ”Øygard-saken” (Rt-2013-1211) ble en mann på 50 år dømt til fengsel i 2 år og 3 måneder for seksuell omgang med en jente fra hun var 14 til 16 år gammel. Jenta var knapt 14 år når overgrepene startet. Videre ble en mann på 27 år dømt til fengsel i 6 måneder for samleier med en jente på 15 år og 2 måneder, jf. Rt-2013-501. Mannen hadde ikke vært tilstrekkelig aktsom i sitt forsøk på å forvise seg om at jenta var over 16 år. Det var ikke grunnlag for å fravike normalstraffenivået på fengsel i 6 måneder. I Rt-2012-659 ble en gutt på 15 år dømt til fengsel i 2 år og 10 måneder for voldtekt med flaske av en mindreårig jente. Hun var beruset og ute av stand til å motsette seg handlingen. Høyesterett tok utgangspunkt i en straff på fengsel mellom 4 år og 4 år og 6 måneder. Det ble lagt vekt på at domfelte avga uforbeholden tilståelse, at han var umoden og at handlingen var impulspreget.

11 Avsluttende bemerkninger

Oppgaven har søkt å gi en oversikt over lovgivningen og straffeutmåling for seksuell omgang med mindreårige i et historisk perspektiv. De beskyttelsesverdige interesser har forandret seg fra de tidlige bestemmelser om seksuell omgang i de gamle landskapslovene hvor mannes ære og hevnretten var sentralt, til det overordnede formål å beskytte barn mot enhver form for seksuell omgang med voksne. Endringene er basert på styrking av barn og kvinners rettigheter, medisinsk forskning og kunnskap om skadevirkninger seksuelle overgrep medfører på både kort og lang sikt.

Et påfallende trekk ved straffeskjerpelsene for seksuell omgang med barn i 2010 var at politikerne fundamenterte disse i folks rettsoppfatning. Dog finnes det ikke et sted i forarbeidene opplysninger om hvilket straffenivå folk flest mener er rimelig, og hvilken kunnskap befolkningen har om straffenivåene domstolene fastsetter. Det er vanskelig å se hvordan dette henger sammen med uttalelsene om at kriminalpolitikken må være kunnskapsbasert.

Foreløpig har vi ikke rukket å se konsekvensene av økningene i strafferammene som ble gjort i forbindelse med lovendringen i 2010. Likevel er det allerede gjort krav på høyere straffer gjennom debattinnlegg i aviser, og ikke minst gjennom uttalelser fra ulike politiske partier.

Dr. juris Jørn Jacobsen ved Universitet i Bergen peker i sin avhandling ”Fragment til forståing av den rettsstatlege strafferetten” på at de viktigste utviklingstrekkene i moderne strafferett er tendensen til politisering, og at en viktig årsak til dette er medias rolle. Jacobsen mener at resultatet av dette kan være en “(...) ein overbodspolitikk med ei slagside av kunnskapsforakt, antiintellektualisme og manglande forståing for dei djupare verdimessige spørsmåla. Resultatet vert eit høgare represjonsnivå og auka kostnader for både dei som skal lide straffa, og for skattebetalarane”.¹⁶²

Lovgivningen skal dekke et bredt spekter av handlinger som omfatter alt fra svært grove overgrep til seksuell omgang preget av jevnbyrdighet og kjærlighet. Forskjellen i

---

¹⁶² Jacobsen, s.62-63

straffverdighet for de ulike forholdene er stor. Dette gjenspeiles i romslige strafferammer som er justert i tråd med samfunnsutviklingen. Straffenivået har økt de siste årene, men til tross for vide strafferammer og saker som er svært ulike både i omfang og grovhet ligger straffereaksjonen i den nedre delen av skalaen.

Jeg er her tilbake ved utgangspunktet for debattene som kan spores tilbake til i hvert fall 1902 - når er straffen for seksuelle overgrep mot barn streng nok?

Johs. Andenæs¹⁶³ uttalte at ”Straff er et onde som staten påfører en lovovertreder på grunn av lovovertrædelsen i den hensikt at det skal føles som et onde”. Det finnes mange syn på det, men svaret må alltid være tuftet på kunnskap slik at det onde som straffen skal være, fastsettes på en ansvarsfull måte.

---

¹⁶³ Johs. Andenæs var en fremtredende norsk jurist, dr. juris og professor i rettsvitenskap ved Universitet i Oslo. Han har blant annet skrevet ”Statsforfatningen i Norge” og ”Alminnelig strafferett”.

12 Litteraturliste

LOVREGISTER

- 900 Gulatingsloven
- 1263 Magnus Lagabøtes lov
- 1687 Christian Vs Norske lov
- 1814 Kongeriget Norges Grundlov, given i Rigsforsamling paa Eidsvold den 17de Mai 1814 (Grunnloven)
- 1842 Lov angaaende Forbrydelser av 20de August 1842 (Kriminalloven)
- 1902 Almindelig borgerlig straffelov av 22. mai 1902 nr. 10 (straffeloven)
- 1981 Lov om rettergangsmåten i straffesaker av 22. mai nr. 25 (straffeprosessloven)
- 1994 Lov av 5. august 1994 nr. 55 om vern av smittsomme sykdommer (smittevernloven)

UTENLANDSKE LOVER

- 1864 1864 års strafflag
- 1866 Almindelig borgerlig Straffelov av 10. Februar 1866 vv

KONVENSJONER

- 1950 Den europeiske menneskerettskonvensjonen av 4. nov 1950 (EMK)
- 1989 FNs konvensjon om barns rettigheter av 20. nov 1989 (BK)
- 2007 Konvensjonen om beskyttelse av barn mot seksuell utnytting og seksuelt misbruk av juli 2007 (Europarådskonvensjonen)

FORARBEIDSREGISTER

NOU 1990:2	Lov om vern mot smittsomme sykdommer
NOU 1991:13	Seksuell overgrep mot barn – straff og erstatning
NOU 1997:23	Seksuallovbrudd
NOU 2002:4	Ny straffelov – Straffelovkommisjonens delutredning VII
-
Ot.prp. nr. 8 (1927)	Om forandringer i straffeloven.
Ot.prp. nr. 40 (1961-1962)	Om endringer av straffelovens bestemmelser om 1) forbrytelser mot sedeligheten og 2) forbrytelser og forseelser i sjøfartsforhold

- Ot.prp. nr. 79 (1988-1989)** Om endringer i straffeloven og straffeprosessloven m m (skjerpete strafferammer for voldsforbrytelser, straff for innførsel av pornografi, styrking av domstolenes fagkyndighet i saker om økonomisk kriminalitet, riksere behandling av straffesaker m m)
- Ot.prp. nr. 20 (1991-1992)** Om endringer i straffeloven og skadeserstatningsloven med mer (seksuelle overgrep mot barn)
- Ot.prp. nr. 28 (1993-1994)** Om lov om vern mot smittsomme sykdommer (smittevernloven)
- Ot.prp. nr. 28 (1999-2000)** Om lov om endringer i straffeloven mv. (seksuallovbrudd)
- Ot.prp. nr. 51 (2004-2005)** Om lov om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven)
- Ot.prp. nr. 90 (2003-2004)** Straff (straffeloven)
- Ot.prp. nr. 22 (2008-2009)** Om lov om endring i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 (siste delproposisjon – slutføring av spesiell del og tilpasning av annen lovgivning)
-
- Innstilling 1896** Udkast til Almindelig borgerlig Straffelov for Kongeriget Norge
- Innstilling 1925** Innstilling fra den av Justisdepartementet 11. mai 1922 oppnevnte komité til revisjon av straffeloven, første del
- Innstilling 1960** Innstilling fra Straffelovrådet (Det sakkyndige råd for strafferettslige spørsmål) om revisjon av straffelovens bestemmelser om forbrytelser mot sedeligheten
- Innstilling O.V. (1962-1963)** Tilråding frå justisnemnda om endring av føresegnene i Straffeloven om 1) brotsverk mot sedskapan og 2) brotsverk og misferder i sjøfartstilhøve.
- Innst. O. nr. 54 (1991-1992)** Innstilling fra justiskomiteen om endringer i straffeloven og skadeserstatningsloven m.m. (seksuell overgrep mot barn)
- Innst. O. nr. 38 (1997-1998)** Innstilling fra justiskomiteen om forslag fra Olav Akselsen om lov om endringer i Almindelig borgerlig Straffelov av 22. mai 1902 nr. 10 m.m. (Bedre rettsvern for barn)
- Innst. O. nr. 92 (1999-2000)** Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i straffeloven m.v. (seksuallovbrudd)

Innst. 314 L (2009-2010)   Innstilling fra justiskomiteen om endringer i straffeloven 1902 mv. (skjerping av straffen for drap, annen grov vold og seksuallovbrudd)

DOMSREGISTER**HØYESTERETTSDOMMER**

Rt-1926-302	Rt-1986-520	Rt-2005-126
Rt-1927-1070	Rt-1986-794	Rt-2005-1235
Rt-1030-01	Rt-1986-903	Rt-2005-1274
Rt-1932-300	Rt-1987-1577	Rt-2005-1651
Rt-1932-1153	Rt-1988-650	Rt-2006-431
Rt-1933-462	Rt-1988-1207	Rt-2006-809
Rt-1933-995	Rt-1989-780	Rt-2007-61
Rt-1938-56	Rt-1989-1327	Rt-2007-504
Rt-1938-614	Rt-1989-1398	Rt-2007-1203
Rt-1940-30	Rt-1990-319	Rt-2008-1383
Rt-1947-273	Rt-1990-760	Rt-2009-148
Rt-1947-394	Rt-1990-764	Rt-2009-1412
Rt-1948-364	Rt-1990-925	Rt-2009-1423
Rt-1950-14	Rt-1990-957	Rt-2010-85
Rt-1951-400	Rt-1990-760	Rt-2010-124
Rt-1951-726	Rt-1990-1217	Rt-2010-466
Rt-1956-178	Rt-1994-1000	Rt-2011-833
Rt-1957-1073	Rt-1998-1265	Rt-2011-1428
Rt-1958-364	Rt-1998-1305	Rt-2011-1789
Rt-1962-677	Rt-1998-1182	Rt-2012-659
Rt-1962-739	Rt-1998-1182	Rt-2012-1103
Rt-1963-426	Rt-2002-296	Rt-2013-287
Rt-1964-360	Rt-2002-309	Rt-2013-501
Rt-1968-194	Rt-2002-785	Rt-2013-601
Rt-1971-1194	Rt-2003-442	Rt-2013-734
Rt-1974-746	Rt-2003-1632	Rt-2013-751
Rt-1977-294	Rt-2003-1461	Rt-2013-1211
Rt-1981-1108	Rt-2004-28	Rt-2013-1616
Rt-1982-983	Rt-2004-437	Rt-2013-1746

LAGMANNSRETTSDOMMER

LA-1997-1370

LA-1997-1730

LG-1998811

LF-2007-93999

TINGRETTSDOMMER

TOVRO-2012-207178

JURIDISK TEORI / JURIDISKE ARTIKLER/FAGLITTERATUR

Jusleksikon. Jon Gisle ...[et al.]. 3. utgave. Oslo, 2007.

Utvalde emne frå norsk rettshistorie 1981. Kristian Bloch ... [et al.]. Universitetsforlaget 1981.

Skeie, Jon. *Den norske Strafferett*. Første bind. Den alminnelige del. Oslo, 1937.

Skeie, Jon. *Den norske strafferett*. Annet bind. Den spesielle del. 2. utgave. Oslo, 1946.

Sødal, Terje. *Til skræk og eksempel. Trolldom, dødsstraff og kriminalitet på Agder ca. 1550-1700*. 2008.

Matningsdal, Magnus. *Norsk spesiell strafferett*. Oslo, 2010.

Eskeland, Ståle. *Strafferett*. 2. utgave. Oslo, 2006.

Andenæs, Johs. *Spesiell strafferett og formuesforbrytelser*. Samlet utgave ved Kjell V. Andorsen. 3. opplag 2011. Oslo, 2008.

Jacobsen, Jørn. *Fragment til forståing av den rettsstatlege strafferetten*. Bergen, 2009.

Ysen, Heidi. *Kvinneverettslige arbeidsnotater nr. 38, Utuktig omgang med mindreårige – Straffelovens §§ 195 og 196 i Høyesterett 1960-1986*.

Hennum, Ragnhild. *Seksuelle overgrep mot barn – omfang og rettsapparatets behandling*. Redd barna. Rapport nr 05-04, 2004

Sosial- og helsedirektoratet. *Seksuelle overgrep mot barn – En veileder for hjelpeapparatet*. 2003.

Lund Busch, Henriette og Jakobsen, Henning. *En undersøkelse av utvikling i straffeutmåling i grove ran, vold, seksuelle overgrep mot barn og voldtekt i perioden 1985-2001*. I: Tidsskrift for Strafferett 2002-1.

ELEKTRONISKE DOKUMENTER

Barnerettsbloggen. *Seksuell lavalder i verden – en oversikt* (2011)

<http://barnerettsbloggen.com/2011/05/31/seksuell-lavalder-i-verden-en-oversikt/> [sitert 09.04.2014]

Jusinfo.no

<http://jusinfo.no/index.php?site=default/721/2022/2087/2088> [sitert 30.03.2014]

Wikipedia. *Påtaleunnlatelse*. 16.08.2013

<http://www.no.wikipedia.org/wiki/Påtaleunnlatelse> [sitert 30.03.14]

Wikipedia. *Betinget fengsel*. 16.08.2013

http://www.wikipedia.org/wiki/Betinget_fengsel [sitert 30.03.14]

Wikipedia. *Incest*. 07.04.2014

<http://www.wikipedia.org/wiki/Incest> [sitert 31.04.14]

Wikipedia. *Bjugn-saken*. 19.03.2014

<http://www.no.wikipedia.org/wiki/Bjugn-saken> [sitert 27.03.2014]

Wikipedia. *Leiermål*. 12.02.2014

<http://www.no.wikipedia.org/wiki/Leiermål> [sitert 27.03.2014]

Wikipedia. *Mannebot*. 15.03.2011

<http://www.no.wikipedia.org/wiki/Mannebot> [sitert 07.04.2014]

Store norske leksikon. *Betinget dom*. 2014

http://www.snl.no/betinget_dom [sitert 30.03.14]

Kriminalomsorgen. Publikasjoner. *Benådning*. (2014)

<http://www.kriminalomsorgen.no/benaadning.246834.no.html> [sitert 07.04.2014]

Aftenposten. *Faktaservice*. Mai 1997.

http://tux1.aftenposten.no/alex/fakta/nr9709/rett_his.htm [sitert 31.01.14]

Grøndahl, P. *Sikring eller forvaring – refleksjoner over de nye særreaksjonene*. I: Tidsskrift for Den Norske Lægeforening. (2000), nr. 18.

<http://tidsskriftet.no/article/138354> [sitert 27.02.14]

Halvorsen, J S. *Hvor skadelig er seksuelt misbruk for et barn?* I: Tidsskrift for den Norske Lægeforening. (2003), nr. 8.

<http://tidsskriftet.no/article/796877> [sitert 31.01.2014]

Myhre, A K, Borgen G, Ormstad K. *Seksuelle overgrep mot prepubertale barn*. I: Tidsskrift for den Norske Lægeforening. (2006), nr. 19

<http://tidsskriftet.no/article/1433374/> [sitert 31.01.2014]

Statistisk sentralbyrå. *Samfunnsspeilet 2003/4*.

<http://ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/sosiale-indikatorer-1980-2003-kriminalitet>

Statistisk sentralbyrå. *Samfunnsspeilet 2011/5-6. Kriminalitetsbilder i endring*.

<https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/kriminalitetsbilder-i-endring> [sitert 20.04.2014]

Statistisk sentralbyrå. *Kriminalstatistikk* (1984)

http://www.ssb.no/a/histstat/sagml/sagml_55.pdf [sitert 1.03.2014]

Statistisk sentralbyrå. *Kriminalstatistikk* (1998)

https://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/nos_c644/nos_c644.pdf [sitert 27.02.2014]

Statistisk sentralbyrå. *Kriminalstatistikk* (1999)

http://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/nos_c723/nos_c723.pdf

Statistisk sentralbyrå. *Kriminalstatistikk* (2001)

http://ssb.no/a/publikasjoner/pdf/nos_d323/nos_d323.pdf [sitert 27.02.2014]

Statistisk sentralbyrå. *Kriminalstatistikk* (2005)

http://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/nos_d403/nos_d403.pdf [sitert 13.01.2014]

Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. *Seksuelle overgrep - Barn og unge - Definisjoner og omfang*. (2007)

http://www.nkvts.no/tema/Sider/BarnogUnge_Definisjonerogomfang-seksuelleovergrep.aspx [sitert 20.04.2014]

Thoresen, Siri og Hjemdal, Ole Kristian. *Vold og voldtekt i Norge*. I: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress rapport nr 1/2014

http://www.nkvts.no/biblioteket/Publikasjoner/Vold_og_voldtekt_i_Norge.pdf [sitert 20.04.2014]

Justisministeriet. *Almindelig borgerlig Straffelov*. (1866)

http://www.h58.dk/Strafferet/Alm_Borg_Straffelov.pdfv [sitert 13.01.2014]

Regjeringen Stoltenberg II. *Politisk plattform for en flertallsregjering*. (2005)

<http://www.regjeringen.no/nb/dokumentarkiv/stoltenberg-ii/smk/rapporter-og-planer/rapporter/2005/soria-moria-erklaringen.html?id=438515> [sitert 13.02.2014]

Bergens Tidende. *Barnevoldtekt straffes mildere*. (10.12.2006)

<http://www.bt.no/innenriks/Barnevoldtekt-straffes-mildere-1826300.html#.U1U9McZ4HqU> [sitert 21.04.2014]